

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Факультет початкового навчання

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**МАТЕРІАЛИ
VII НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО РОКУ НАВЧАННЯ**

(13 травня 2023 р., м. Харків)

**Харків
2023**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Факультет початкового навчання

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**МАТЕРІАЛИ
VII НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО РОКУ НАВЧАННЯ**

(13 травня 2023 р., м. Харків)

Харків

2023

УДК 373.3

ББК 74.202.21

С 88

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 5 від 17 травня 2023 р.*

С 88 Сучасний стан та тенденції розвитку початкової освіти в Україні : матеріали VII науково-практичної інтернет-конференції здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти другого року навчання факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди (13 травня 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. д-ра пед. н., доц. О. А. Мкртічян. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 49 с.

У збірнику подано матеріали тез виступів на науково-практичній інтернет-конференції здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти другого року навчання факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди. У матеріалах висвітлені актуальні питання теорії та методики навчання і виховання молодших школярів, психологічні аспекти навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку, інклюзія в початковій школі, особливості роботи з обдарованими дітьми, взаємодія та співпраця учителя, учня і батьків.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і викладачів закладів вищої освіти.

УДК 373.3

ЗМІСТ

Секція 1. Психологічні аспекти
навчання і виховання молодших школярів

1. **Бурова Катерина** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування лідерських якостей в учнів початкової школи..... 7
2. **Іванова Анастасія** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Булінг як психолого-педагогічна проблема в освітньому середовищі..... 8
3. **Луганська Анна** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Особливості булінгу в шкільному колективі..... 9
4. **Пирожок Катерина** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Булінг та агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема..... 10
5. **Удод Олександра** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Формування лідерських якостей учнів початкової школи..... 11
6. **Чуженкова Дарина** (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко)
Булінг у шкільному колективі: критерії прояву та напрями профілактики..... 12
7. **Шеремет Анна** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Розвиток емпатії в учнів молодшого шкільного віку..... 13

Секція 2. Теорія і методика навчання молодших школярів

1. **Гагавчук Богдана** (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко)
Компетентнісний підхід у Новій українській школі 14
2. **Ганзієнко Анна** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Екскурсія в початкових класах як форма реалізації навчального процесу..... 15
3. **Гойденко Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи..... 16
4. **Голоско Тамара** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Реалізація принципу дитиноцентризму в Новій українській школі..... 17

5. **Гончаренко Марія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Екскурсія в початкових класах як форма організації освітнього процесу..... 18
6. **Здоровенко Вероніка** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів за допомогою використання конструктора LEGO..... 19
7. **Лапчук Валерія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів..... 20
8. **Майборода Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Розвиток умінь використовувати нову інформацію в учнів початкової школи... 21
9. **Мерзлякова Ксенія** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
12-річна освіта в зарубіжних країнах: реалії і перспективи..... 22
10. **Мірошникова Катерина** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Організація освітнього середовища в Новій українській школі..... 23
11. **Ніжельська Єлизавета** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Підприємливість та фінансова грамотність як ключова компетентність НУШ... 24
12. **Пасічник Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Формування поваги до рідної мови і культури у молодших школярів..... 25
13. **Посиляєва Анна** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Конструктор «LEGO» як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів..... 26
14. **Рябчикова Аліна** (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко)
Розвиток критичного мислення молодших школярів..... 27
15. **Ушакова Владислава** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Формування самостійності учнів молодшого шкільного віку..... 28
16. **Шворак Наталія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування здорового способу життя учнів початкової школи..... 29
17. **Яценко Валерія** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Формування поваги до рідної мови й культури в молодших школярів..... 30

Секція 3. Теорія і методика виховання молодших школярів

1. **Бабич Марія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи..... 31
2. **Вороницька Вікторія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування толерантності в учнів початкових класів..... 32
3. **Іванова Дар'я** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Виховання у молодших школярів цінностей академічної доброчесності в освітньому середовищі Нової української школи..... 33
4. **Мірошніченко Юлія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Зміст роботи дитячих та юнацьких громадських організацій (на прикладі «Пласту» та «Січі»)..... 34
5. **Рижих Марія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Роль гурткової роботи у розвитку творчих здібностей молодших школярів..... 35
6. **Рильцева Анна** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Формування здорового способу життя учнів початкової школи..... 36
7. **Тімашова Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Особливості виховання у дітей молодшого шкільного віку ціннісного ставлення до природи..... 37
8. **Хмара Катерина** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів..... 38
9. **Шевченко Альона** (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко)
Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку..... 39

Секція 4. Інклюзія в початковій школі

1. **Єжак Вікторія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Інклюзивне навчання в Новій українській школі..... 40
2. **Зубко Анастасія** (наук. кер. – д. пед. н., доц. А. С. Ткачов)
Особливості інклюзивного навчання в початковій школі..... 41
3. **Шаталова Марія** (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко)

Організація навчання дітей з особливими освітніми потребами (порушенням слуху) у початковій школі.....	42
--	----

Секція 5. Особливості роботи з обдарованими дітьми

1. Волкова Ангеліна (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова) Творчі здібності обдарованої литини: перспективи розвитку в початковій школі.....	43
2. Герасименко Анна (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко) Розвиток творчих здібностей обдарованих учнів молодшого шкільного віку.....	44
3. Черпаха Тетяна (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко) Роль проблемного навчання у розвитку обдарованих дітей.....	45

Секція 6. Взаємодія та співпраця учителя, учня і батьків

1. Клюкіна Олена (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова) Шляхи залучення батьків до освітнього процесу в Новій українській школі.....	46
2. Оксень Анастасія (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко) Особливості партнерства між школою та батьками в НУШ.....	47
3. Сєліхова Яна (наук. кер. – викл. Т. М. Іванченко) Партнерство між школою та батьками у початковій школі.....	48
4. Стаханова Євгенія (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко) Педагогіка партнерства в Новій українській школі.....	49

Секція 1. Психологічні аспекти навчання і виховання молодших школярів

Формування лідерських якостей в учнів початкової школи

Бурова Катерина

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Досить актуальним завданням сьогодення є завдання формування лідерських якостей в учнів початкової школи. Одними з провідних завдань сучасної освіти у контексті Нової Української Школи (НУШ) є залучення підростаючого покоління до соціальної активності, виховання в учнів почуття власної гідності, надавати їм можливість виявляти себе у подальшому житті. У зв'язку з цим завдання формування лідерських якостей в учнів початкової школи не втрачає своєї актуальності. Проблему формування лідерських якостей учнів початкової школи розглядали в своїх наукових працях багато видатних педагогів, психологів та діячів освіти: А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Лутошкін, Е. Аркін, С. Клепко, Л. Литвинюк та інші. Зауважимо, що такі зарубіжні науковці як Ж. Блондель, Дж. Джуран, Т. Конті визначали лідерство як одну з ключових компетентностей особистості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити лідера як особистість, яка має визнання та авторитет в групі, а також є організатором діяльності групи і регулює відносини в ній. Слід зазначити, що діти-лідери вирізняються своєю гнучкістю – вмінням «переключатися» між різними ситуаціями, що є важливою лідерською ознакою. Також такі діти залюбки беруть на себе відповідальність у певних шкільних заходах: виставках, проєктах, концертах. Дуже важливо, щоб учень був саме лідером, бо нерідко за маскою лідера ховається дитина-маніпулятор. Так трапляється, коли думка «треба бути лідером, адже це допоможе в житті» нав'язується батьками.

Варто зазначити, що розвиток цілеспрямованості, відповідальності та сили волі варто починати вже з дошкільного віку, а приділяти значну увагу вихованню впевненості дитини у власних силах необхідно саме у початковій школі.

У даному віці учні ще мають досить багато дитячих якостей – наївність, легковажність та примхливість, проте з часом вони опановують своїми емоціями, вчаться керувати ними та стають більш врівноваженими. У початковій школі формується самокритичність та вимогливість до себе й однокласників, з'являється усвідомлення перших шкільних обов'язків та необхідність їх виконання.

Отже, молодший шкільний вік є найбільш важливим етапом дитинства. Адже саме у цей віковий період у молодших школярів формуються такі вольові риси як самостійність, цілеспрямованість та впевненість у своїх силах. Слід зазначити, що учень із задатками лідера буде активніше за однокласників виконувати завдання, частіше братиме на себе позицію доповідача в груповій роботі, буде організатором ігор та збиратиме друзів навколо себе.

Булінг як психолого-педагогічна проблема в освітньому середовищі

Іванова Анастасія

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Проблеми насильства та агресії в шкільному середовищі доволі часто стають перешкодою для досягнення мети всебічного розвитку дитини, бо школа для дитини – це перша модель суспільства. Тут вона пізнає та приймає основні цінності, устрій соціуму, його елементи і не лише дружбу, радість та підтримку, а й насильство, домінування, цькування, нерівність, протест. Зі звичайних поштовхів все може перерости у більш серйозну агресію, а під час війни вбити чи поранити – звичайна справа. Проблему булінгу та агресії у шкільному середовищі розглядають у своїх роботах А. Барліт, А. Король, Н. Максимова, Л. Найдьонова та ін.

Булінг – це тривале залякування, знущання, агресивна поведінка, насильство зі сторони учасника навчального процесу в бік іншого. Наразі виділяють 5 видів булінгу, а саме: фізичний, психологічний, економічний, сексуальний та кібербулінг.

Ті учасники, які пережили насильство зі сторони інших, схильні переживати депресивний стан, мати занижену самооцінку та погано вчитися. Вони не завжди розповідають про свої негаразди в школі, тому одразу заперити цьому дуже складно. Зазвичай від таких відвертаються друзі, тому що сучасні діти схильні дружити з більш «крутими», а з жертвами булінгу мало хто хоче мати справи. Причин цього може бути багато, одна з них – це страх стати жертвою або бажання теж над кимось домінувати. Розпізнати залякану дитину в школі не дуже складно, якщо уважно придивитись: зазвичай вона одна, над нею глузують, псують особисті речі та одяг, але якщо навчання проходить дистанційно, то зазвичай це принизливі відео у соціальних мережах та образливі повідомлення.

У майбутньому жертви насильства та агресії в більшості випадків стають замкнені у собі та ображені на весь світ. Вони не можуть знайти примирення як з іншими, так і з собою, тому допомога дорослих дуже потрібна дітям будь-якого віку. Заклад освіти відіграє важливу роль у створенні безпечних умов учнів в освітньому середовищі, формуванні цінностей та навичок, які потрібні, щоб уникнути та запобігти проявам насильства та агресивної поведінки. Вирішальна роль у протидії булінгу належить педагогам. Завдяки системному підходу та підтримці батьків, керівництва школи та іншим, впоратися з цією розповсюдженою проблемою стає цілком реально.

Таким чином, якщо понуритися в таку проблему, як булінг, можна знайти багато відповідей на питання стосовно важкого пристосування дорослої людини в суспільстві. Невдалі або погані стосунки з однолітками можуть відобразитися у дорослому житті як нездатність знайти своє місце в цьому світі, своє призначення, познайомитися з кимось або просто полюбити та прийняти себе.

Особливості булінгу в шкільному колективі

Луганська Анна

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

У сучасних взаємодіях між підлітками значно загострилася проблема зневаження та агресивних проявів. Такий тип взаємодії отримав назву булінг, а його розповсюдження значно виросло впродовж останніх років.

Дієслово «to bully» з англійської перекладається як цькування, утиск, знущання. В Україні протидія булінгу у шкільному колективі закріплена законодавчо в 2018 році. США та країни Європи вже давно вивчають дану проблему, в Україні вона тільки починає досліджуватись.

За порівняно короткий час вже є вагомі напрацювання українських науковців. Л.Лушай (подає відкриту характеристику шкільного булінгу), Є.Ожиєва (розглядає булінг з точки зору психології), Т.Єльчанінова (досліджує булінг у підлітковому віці), К.Плутницька (подає форми булінгу) та інші.

Актуальність даної теми сьогодні пов'язана із появою великої кількості проявів насилля, що оточують школярів у новинах, розмовах батьків, власних пережитих трагічних подіях. Ще несформована психіка дітей піддається впливу негативних емоцій, переживань, що може спровокувати появу травм, відхилень.

Організація із захисту прав дітей ЮНІСЕФ пояснює це соціальне явище як умисні, повторювані, тривалі дії, що призводять до психічного чи фізичного насильства зі сторони одного чи декількох осіб.

Крім фізичного та психічного прояву булінгу виділяють також економічний (завдання шкоди особистим речам, крадіжки), сексуальний (непрстойні слова, жести, поведінка), кібербулінг (знущання в інтернеті, розповсюдження особистою інформації).

Виділяють такі напрями профілактики булінгу: знання вчителями стратегії боротьби із булінгом; співпраця із батьками, відстежування відносин дітей у сім'ї; проведення протибулінгових заходів (виховні години, створення стінгазет, буклетів, бесіди за круглим столом і тд.); сприяння об'єднанню класу у спільних заняттях (походи, благодійність); повага та рівне відношення до всіх учнів; створення спільних правил класу; у формі дистанційного навчання формувати в учнів необхідність підтримувати один одного.

Булінг – це не просто конфлікт, це соціальна ситуація, яка потребує вирішення з боку батьків та вчителів. Наслідки булінгу можуть бути непередбачувані, це не тільки фізичні травми, а й психологічні, які без належного вирішення можуть супроводжувати людину все життя. Профілактика булінгу це перш за все доброзичлива та позитивна взаємодія між всіма учасниками освітнього процесу.

Булінг та агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема

Пирожок Катерина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

В умовах сьогодення система освіти в Україні докорінно змінюється. Основною зміною, яка веде за собою інші зміни, є започаткування та діяльність Нової української школи. Їй притаманна позитивна спрямованість, що ґрунтується на врахуванні рівня досягнення учня, а не на ступені його невдач. Але, на жаль, в освітньому середовищі можуть мати місце прояви булінгу та агресії. Проблему насильства та булінгу порушували у своїх працях І. Бердишев, І. Кон, Х. Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц, Д. Ольвеус та ін.

Булінг є соціально-педагогічною, психологічною проблемою сучасності. Це соціальне явище, властиве переважно організованим колективам. З огляду на зазначене, виділяють такі основні місця булінгу, як булінг у школі, булінг на робочому місці (мобінг), кібербулінг (насилля в інформаційному просторі) тощо.

Булінг характеризують як: 1) взаємодію у соціумі, через яку одна дитина або група дітей зазнає нападів іншої дитини або групи дітей упродовж деякого часу, що стає причиною безпомічності жертви або віддалення її від групи, 2) булінг стосується стереотипів поведінки в певній культурі, 3) нерівність влади або сили.

Шкільний булінг має дві форми – фізичне насилля (умисні удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень тощо, сексуальний булінг, хеппісліпінг) та психологічне насилля (насилля, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічну травму через словесні образи або погрози, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість).

Показати дітям, що насилля не прийнятне, можна швидкою реакцією на це вчителів та батьків. Булінг не можна ігнорувати, потрібно негайно втрутитися та зупинити насилля. В такій ситуації для вчителя головним є зберігти спокій та обговорити з дитиною факт булінгу чи агресії на одинці або в малих групах. Не потрібно «ставати» на чийсь бік, оскільки це може стати підтвердженням поведінки жертви.

Наслідки булінгу у більшості проявляються на «жертві». Ці наслідки можуть проявлятися як одразу (фізичні травми та ушкодження, психічні проблеми (страх, тривога), так і через довгий час, результатом чого стають серйозні порушення соціального, фізичного або психологічного стану дитини. Також наслідки булінгу можуть відобразитися на якості навчання потерпілого та його успішності – знижується інтерес до пізнання, відвідування закладу освіти викликає страх. Дитина, що страждала від булінгу, може стати жорстокою по відношенню до слабших, менших дітей або тварин.

Отже, булінг – це доволі поширена проблема в освітньому середовищі, яка має різні причини виникнення і наносить моральну або фізичну шкоду. Її розв'язання залежить від співпраці вчителя та батьків учнів.

Формування лідерських якостей учнів початкової школи

Удод Олександра

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор А. С. Ткачов

Для ефективного суспільного та культурного розвитку України потрібні яскраві та харизматичні особистості із здатністю нестандартного мислення та ведення інших за собою. Лідерами не народжуються, ними стають, оскільки навички, необхідні для того, щоб стати лідером, можна набути і розвинути з часом. Лідерські якості проявляються не лише на керівних посадах. Лідером може бути будь-хто, навіть учні початкових класів.

Лідерські навички потрібні для того, щоб працювати з командою та впливати на неї для досягнення певної мети. Хороші лідери не лише допомагають своїй команді, але й самостійно мислять та розуміють, як мотивувати інших. Нижче перелічені навички, які необхідно розвивати у дитині для становлення її хорошим лідером:

- Слухати – хороший лідер здатен прислуховуватися до інших та ставити себе на чийсь місце, щоб зрозуміти, що відчувають інші;
- Оптимізм - відмінні лідери оптимістичні, налаштовані на результат і вірять, що їхня команда може досягти поставлених цілей;
- Комунікація – хороші лідери здатні до рефлексії і розуміють потреби своєї команди перед тим, як будувати процес комунікації. Великі лідери також пояснюють своє повідомлення, щоб не було непорозумінь чи нерозуміння;
- Відповідальність - хороші лідери беруть на себе відповідальність за свої помилки, тоді як коли погані лідери звинувачують своїх товаришів по команді. Взяття на себе відповідальність за результат є одним із кращих способів зрозуміти, чи є людина хорошим лідером;
- Креативність - хороші лідери здатні до нестандартного мислення у разі виникнення перешкод і знаходять креативні способи вирішення проблем;
- Впевненість - хороший лідер зі здоровою самооцінкою розуміє свої межі і зміцнює свою впевненість, навчаючись і вдосконалюючи свої навички.

Один із способів розвитку лідерського потенціалу учнів початкових класів, це допомогти їм набути впевненості в собі. Для цього необхідно надавати їм творчі завдання та хвалити їх у разі вдалого їх виконання.

Також корисним буде заохочення учнів брати на себе лідерські ролі в школі. Ставши лідерами учнівського самоврядування, вони оточують себе колегами-лідерами, з якими можуть спілкуватися. Учнівські лідери також отримують настанови від вчителів, які можуть навчити їх бути лідерами в шкільному середовищі.

Таким чином початкова школа надає безліч можливостей для розвитку лідерського потенціалу учнів початкових класів, але реалізація цього потенціалу залежить від самих учнів та їх оточення.

Булінг у шкільному колективі: критерії прояву та напрями профілактики

Чуженкова Дарина

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

Проблема булінгу в шкільних колективах є досить актуальною на сьогодні. Булінг – це тривалі агресивні, вкрай неприємні дії однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, з метою заподіяти їй шкоду, викликати страх та тривогу, самоствердитися за рахунок слабшого. Основними ознаками булінгу є: систематичність (повторюваність) діяння; наявність кривдника (булера), потерпілого (жертви) та спостерігачів; дії мають злий замір, тобто є умисне заподіяння психічної та/або фізичної кривди, приниження, тривоги, бажання підпорядковувати потерпілого своїм інтересам та спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Шкільний булінг проявляється в таких формах: фізична, психологічна (словесна), економічна форми булінгу, а також кібербулінг. Фізичний булінг проявляється у вигляді таких дій, як удари, підніжки, щипки, ляпаси. Психологічний містить в собі постійні образи, погрози, залякування й поширення неправдивих чуток. Економічна форма охоплює крадіжки, пошкодження або знищення особистих речей, вимагання грошей. До кібербулінгу відносяться зображення та повідомлення, розміщені в мережі Інтернет і спрямовані на приниження жертви, імітування чужих профілів у соціальних мережах, отримання образ на телефон, електронну адресу. Важливо пам'ятати, що жертвою булінгу може стати будь-яка дитина. Тому важливо знати ознаки булінгу та помічати зміни у поведінці дитини (проблеми зі сном, втрата апетиту, небажання йти до школи, втрачений інтерес до навчання, тривожність тощо).

Найбільш важлива роль у боротьбі з булінгом у шкільному колективі належить учителеві, з яким співпрацює психолог, адміністрація закладу, батьки, а також представники місцевих органів влади. З метою профілактики булінгу вчитель або самостійно, або з вище зазначеними особами може провести виховні години, бесіди, тематичні тижні та акції, інформаційно-просвітницькі заходи. Але найкращою профілактикою булінгу буде така організація роботи, яка налагодить довірливі стосунки між учнями та педагогом. Це можуть бути колективні конкурси та вправи, які підвищують довіру, допомагають здружитися. Позакласні заходи: участь у спортивних змаганнях та поїздках, спілкування в неформальному середовищі. Одним із невід'ємних методів профілактики булінгу є метод «Скринька довіри» – анонімна скринька, яка дасть змогу вільно висловитися тим, у кого виникли певні труднощі, щось хвилює тощо.

Отже, усі діти потребують любові, підтримки, уваги та спілкування. Приниження та образи діють на душу дитини достатньо гостро, тому ні в якому разі не можна закривати очі на булінг, і в свою чергу зробити все, щоб кожна дитина почувала себе комфортно й затишно у шкільному колективі.

Розвиток емпатії в учнів молодшого шкільного віку

Шеремет Анна

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Розвиток сучасного суспільства набирає обертів з кожним роком. Цінності людей стають дедалі направленими більше на почуття інших та максимальне урівноваження усіх громадян в будь-якій сфері життя. Не стоїть на місці і освіта в Україні, адже будь-які зміни у суспільстві потрібно закладати ще з дитинства, аби нове покоління могло вирости щирим, відкритим до світу навколо та принести у нього щось краще.

Реформа освіти, що була розпочата прийняттям закону України «Про освіту» 2017 року, всіляко підкреслює важливість розвитку в учнів гнучких навичок, таких як креативність, здатність адаптуватися до нових умов середовища, вміння знаходити спільну мову з іншими, комунікувати та співпрацювати заради спільної мети, а також розпізнавати емоції людей та вміти правильно на них реагувати. Остання навичка є вкрай важливою і має назву «емпатія».

Емпатію як особливість процесу сприйняття навколишнього світу вивчали Т. Ліпс, Е. Тітченер, В. Дільтей, В.А. Шопенгауер, Т. Спенсер, К. Роджерс та інші. Особливостями розвитку та значення емпатії у дітей молодшого шкільного віку займалися такі вчені, як М. Борба, Дж. Боулбі, серед вітчизняних Л. П. Журавльова, Л. П. Виговська.

В епоху масової диджиталізації світу народжуються діти, що вчаться взаємодіяти з технологіями ще до того, як починають ходити чи говорити. У таких умовах розвитку діти фактично не мають достатньої кількості живого спілкування, що вкрай негативно впливає на їх вміння розпізнавати емоції. Останні декілька років нам доводиться постійно перебувати в умовах карантину через загрозу зараження COVID-19, що тільки погіршує і без того критичну ситуацію щодо соціалізації дітей.

Також дуже актуальною ця проблема є з огляду на страшну війну, яку відчув кожен громадянин нашої країни, і найсильніше вона вплинула саме на психіку дітей. На перше місце виходить забезпечення базових потреб у безпеці, їжі та воді, тому батьки просто не мають часу та внутрішнього ресурсу для повного контролю психологічного здоров'я їх дитини. Вчителі та психологи в майбутньому стикнуться з величезною проблемою невміння цих дітей проявляти свої емоції, булінгу та відчуженості учнів у класі.

Окрім цього емпатію вкрай важливо розвивати і для психологічного здоров'я дітей. Така корисна навичка дає їм можливість підвищити самооцінку, знайти впевненість у собі для подальшої реалізації у вузьких галузях в майбутньому, а також може позитивно впливати на успішність у школі та засвоєння навчального матеріалу і допомагає відшукати своє призначення у житті.

Секція 2. Теорія і методика навчання молодших школярів

Компетентнісний підхід у Новій українській школі

Гагавчук Богдана

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

На сьогодні освіта активно розвивається. З появою Нової української школи в сучасному суспільстві, її головною метою стало навчити дітей критично мислити, використовувати здобуті знання, уміння та навички в реальному житті, вміти аналізувати та застосовувати власний досвід у нестандартних ситуаціях. Все це неможливо без компетентнісного підходу в сучасному освітньому процесі.

Вивченням питання компетентнісного підходу займалися такі науковці: А. Андреев, В. Антипова, В. Байденко, Н. Бібік, І. Зимня, К. Колесіна, Г. Лежнина, О. Локшина, Г. Пахомова, О. Пометун, О. Овчарук, О. Онопрієнко, А. Субетто, І. Фрумін та ін.

Поява компетентнісного підходу пов'язана з кризою освіти. Впродовж тривалого часу, до появи Нової української школи, в системі освіти домінував підхід через знання, результатом якого було лише накопичення здобутих знань, умінь та навичок, але з появою компетентнісного підходу в сучасній школі все кардинально змінилося, адже сучасному суспільству потрібно розвиватися. Тому воно вимагає модернізованих підходів до навчання, що знадобиться кожному у житті.

Компетентнісний підхід є відображенням усвідомленої потреби суспільства у підготовці людей, які не тільки знають, а й уміють застосувати свої знання у подальшому. Такий підхід у навчанні спрямований на те, щоб учні могли опанувати та досягти результату в компетентностях, уміннях та навичках, за допомогою яких вони стануть успішними. Засобами опанування ключових компетентностей є усі навчальні предмети та позакласна робота.

Одним із головних етапів реалізації компетентнісного підходу в навчанні є створення проблемних ситуацій, проєктна і дослідницька діяльність, використання практичних завдань, спрямованих на те, щоб учні вчилися орієнтуватися, оцінювати та аналізувати інформацію на власному досвіді.

Основне завдання в організації процесу навчання через компетентнісний підхід полягає у створенні умов, які потрібні учням для формування досвіду, що необхідний для вирішення пізнавальних, моральних, комунікативних та будь-яких інших проблем, які входять в запланований зміст освіти.

Отже, сучасне життя – це постійне навчання, тому Нова українська школа через компетентнісний підхід повинна надати знання та можливість учням самостійно використовувати здобуті компетентності, які допоможуть їм знаходити потрібну інформацію та використовувати її. Компетентнісний підхід – це головна умова, що працює на підвищення якості освіти.

Експерсія в початкових класах як форма реалізації навчального процесу

Ганзієнко Анна

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Як форма реалізації навчального процесу в початкових класах експерсія – це колективне відвідування визначних пам'ятних місць, музеїв або інших пам'яток культури та історії. Організація цих прогулянок відбувається з освітньою, культурною та пізнавальною метою. Експерсія є вдалим поєднанням відпочинку та розумової діяльності. Цей такий вид навчання, який поєднується разом з прогулянками, що дає змогу дітям пізнавати та запам'ятовувати нову і корисну інформацію, відпочиваючи та розважаючись.

Експерсія – це такий вид пізнавальних занять, який проводиться за межами класної кімнати, що дає змогу школярам в іншій обстановці добре засвоювати важливу та нову інформацію. Цей вид запам'ятовування нового дуже дієвий, адже малеча залюбки буде слухати експерсоводів, які будуть цікаво розповідати про нове для них. Бо будучи в музеї, біля видатного замку або величної споруди, діти власними очима можуть розгледіти певні експонати, що представлені у музеях. А це є набагато кращим, ніж побачити їх на фотографіях через екран ноутбуку в шкільних стінах.

Експерсія вимагає значної попередньої підготовки. Необхідно визначення теми, змісту, часу та місця проведення експерсії відповідно до навчальних цілей. Також для найкращого результату увагу слід приділити максимальному залучення усіх учнів до процесу планування експерсії.

В початкових класах існує багато видів експерсії, які можна запровадити в освітній процес для всебічного розвитку дитини. До них належать такі види: експерсія до театру, тобто перегляд вистави, для яку діти пройшли на уроках читання або розвитку мовлення. Експерсія до лісу, річки та парку, спостереження за місцевими тваринками надає змогу наблизитись до природи та рослинного і тваринного світу. До цікавих ідей також належить похід до бібліотеки, з метою заохочення до читання та ознайомлення дітей з новими для них авторами. Дуже вдалою ідеєю є прогулянка та території школи в різні пори року, що дає змогу діткам спостерігати за сезонними змінами.

Експерсії можна проводити як перед початком вивчення теми, для ознайомлення з нею, так і після, з метою закріплення матеріалу. Але експерсія повинна не просто повторювати пройдений матеріал, а й стати певним доповнюванням до нього, тобто поглибити їх.

Таким чином, експерсія в початкових класах як форма реалізації навчального процесу є дуже вдалим впровадженням, адже саме цей вид навчального процесу допомагає донести інформацію до учнів цікавим способом.

Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи

Гойденко Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

З 1 вересня 2018 р. в Україні розпочалася Нова українська школа, яка мала й нову систему оцінювання. Її мета – заохочувати молодших школярів до навчання, залучати їх до самоконтролю та самооцінювання, стимулювати на досягнення кращих результатів. Було впроваджено нові види оцінювання навчальних досягнень школярів, визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти.

Проблему оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи досліджували Л. Божович, А. Золотарьова, І. Каменських, А. Ліпкіна, А. Устинова та ін.

Оцінювання – процес перевірки знань, умінь та навичок учня з навчального предмета відповідно до вимог програм. Здійснення оцінювання в процесі навчання визначається принципами систематичності, індивідуалізації, всебічності тощо.

За новим Державним стандартом початкової освіти навчальні досягнення молодших школярів підлягають формувальному та підсумковому оцінюванню.

Формувальне оцінювання – це оцінювання для навчання, до якого вчитель залучає кожного учня. Це оцінювання побудоване на діалозі між учасниками навчального процесу і спільному розумінні навчальних завдань. Воно допомагає учневі і вчителю отримати інформацію про те, наскільки успішно відбувається процес навчання.

Для ефективності оцінювання необхідно регулярно залучати до цього процесу учнів, допомагаючи їм сформулювати власне судження про те, наскільки добре вони роблять певну дію. Для такого співробітництва в оцінюванні вчителю необхідно, перш за все, характеризувати і обговорити з учнями навчальні цілі (те, що повинно бути вивченим) і навчальні результати (те, на що діти будуть здатні після освоєння навчального матеріалу). Тому навчальні цілі обговорюються з дітьми на початку року. Учитель організовує усний і письмовий зворотній зв'язок щодо учнівських робіт, в процесі чого показується, наскільки в них досягнуті поставлені цілі та над чим треба працювати, щоб просунутися далі.

Підсумкове оцінювання – оцінювання, метою якого є оцінка якості засвоєних знань учнів. Об'єктом даного оцінювання є результат навчальних досягнень школярів у порівнянні з очікуваними результатами, визначеними Державним стандартом. Підсумкове оцінювання в початковій школі здійснюється за темою, семестр та рік шляхом виконання діагностувальних робіт. Результати підсумкового оцінювання вчителі фіксують у свідоцтвах навчальних досягнень учнів.

Таким чином, оцінювання учнів в початковій школі є важливою складовою процесу навчання та відіграє значну роль у формуванні та розвитку особистості учня.

Реалізація принципу дитиноцентризму в Новій українській школі

Голоско Тамара

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Концепція нової української школи передбачає організацію навчального процесу на засадах особистісно-орієнтованої моделі, у якій закладом освіти максимально будуть враховані інтереси, здібності та потреби дитини. Саме через реалізацію основних принципів дитиноцентризму реалізується головна місія нової української школи, а саме всебічний розвиток дитини, формування її загальнокультурних морально-етичних цінностей, компетентностей з ключових предметів, життєвих і соціальних навичок.

Дитиноцентризм проявляється через навчання та виховання кожної дитини відповідно до її індивідуальних потреб, здібностей, нахилів та особливостей. Приділяючи пильну увагу кожному учневі, вчителі можуть розпізнати його сильні та слабкі сторони, що позитивно впливає не лише на його навчання, а й на його спілкування з родиною та друзями.

Головним принципом дитиноцентризму є побудова навчального процесу відповідно до природних потреб і особливостей кожного учня. На основі цього завдання можна виділити наступні ідеї дитиноцентризму:

- активна участь учнів у навчальному процесі;
- побудова комфортного навчального середовища;
- спрямованість навчального процесу на розвиток практичних навичок;
- врахування інтересів усіх членів дитячого колективу;
- забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;
- її свобод та прав, врахування індивідуальних та вікових особливостей;
- формування демократичних та гуманістичних ідей світогляду особистості.

Беручи до уваги вищезазначене, науковці виділяють наступні шляхи реалізації ідей дитиноцентризму у навчальних закладах:

- зосереджувати увагу на похвалі, а не на критиці;
- надавати допомогу для переборювання невпевненості;
- переконувати у необхідності виконання поставлених задач;
- відзначати будь які зусилля дитини під час навчальної діяльності;
- пояснювати призначення кожного типу діяльності.

Таким чином можна зазначити, що дитиноцентризм є провідною ідеєю сучасної освіти, яка передбачає створення оптимальних умов для розвитку і самореалізації дитини. Саме здатність дитини пізнавати себе та розвиватися на основі власних здібностей, надає можливість самореалізуватися у майбутньому як фахівець та як особистість.

Експурсія в початкових класах як форма організації освітнього процесу

Гончаренко Марія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

У сучасній школі використовуються різні форми організації освітнього процесу, однією з яких є експурсія. Від інших форм вона суттєво відрізняється безпосередньою взаємодією учнів з предметами, процесами і явищами у навколишньому світі. Експурсія не тільки теоретично, а й наочно демонструє учням інформаційний матеріал поданої теми. Згідно з концепцією Нової української школи, експурсії органічно включаються до освітнього процесу.

Сутність та особливості проведення експурсії у початковій школі досліджували Р. Аляб'єва, Н. Брижак, А. Дзекунова, Д. Сергієнко, О. Подліяєва, М. Поколодна, М. Юхневич. Перші наукові розробки щодо застосування експурсій у навчальному процесі належать З. Горбильову, Б. Ємільянову та М. Савіну.

Експурсія – це форма організації освітнього процесу, яка сприяє вивченню явищ та спостереженню за предметами, процесами у різних умовах. Метою експурсії є формування чіткої уяви предметів, явищ, дій, об'єктів та суб'єктів навколишнього середовища. Експурсія проводиться поза межами школи (класу) вчителем або експурсоводом. Вона проводиться згідно календарному або виховному плану, має свій чіткий план та визначений час.

У плані експурсії вчитель визначає її тему та мету (виховну, освітню, розвиваючу), маршрут, спосіб переміщення дітей до об'єкта експурсії. Наступними етапами є підготовка класу до відвідування місця експурсії, (обов'язковим моментом є повідомлення учням правил поведінки під час експурсії), безпосередньо сама експурсія та підбиття її підсумків.

Експурсія має велике значення у вихованні таких якостей особистості учнів, як вдумливість, інтерес, кмітливість, уважність, любов до природи, обізнаність, самостійність, творчість, формує культуру поведінки, естетичну культуру тощо.

В умовах сучасного життя учні можуть відвідати онлайн-експурсії. Такі віртуальні експурсії можуть проводитися як з готовими матеріалами, так і зі скомпонованим вчителем у різних додатках матеріалом (інформація, факти, зображення об'єкта експурсії). За останні часи віртуальна експурсія стала важливим джерелом інформації для дітей, які навчаються дистанційно.

Експурсії в початках класах мають різну тематику, наприклад, відвідування музею, експурсія на підприємство, експурсії до міст, які мають визначні пам'ятки, експурсія до заповідника рослин тощо.

Отже, експурсія є однією з форм організації освітнього процесу, яка в початковій школі відрізняється ефективністю, актуальністю та цікавістю для учнів.

Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів за допомогою використання конструктора LEGO

Здоровенко Вероніка

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Запровадження Державного стандарту початкової освіти передбачає використання в освітньому процесі інноваційних педагогічних технологій. Стандарти нового покоління зорієнтовані на гуманізацію освітнього процесу та створення умов для різнобічного розвитку особистості молодшого школяра. Формування базових знань, умінь та навичок має поєднуватися з творчою діяльністю, що пов'язана з розвитком пізнавальних процесів. З огляду на це проблема використання конструктора LEGO як засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів набуває все більшої актуальності.

Питання впливу LEGO-технологій на розвиток творчих здібностей молодших школярів відображено у працях таких сучасних науковців, як: Л. Комарова, З. Ліштван, Т. Лусс, В. Нечаєва, Л. Парамонова, О. Рома, Е. Фешина тощо.

Діяльність є однією з основних умов розвитку творчих здібностей в учнів, адже для того, щоб дитина розвивалася їй необхідно залучити до цікавої освітньої діяльності. Це легко можна реалізувати за допомогою конструктора LEGO. Конструктори LEGO зарекомендували себе освітніми продуктами в усьому світі. LEGO є універсальним наочним посібником, що зазвичай використовується вчителями як розвиваюча іграшка.

Універсальний конструктор спонукає до розумової активності та розвиває моторику рук учнів. Гра – необхідний супутник дитинства. З LEGO школярі навчаються граючи. Навчання у грі допомагає молодшим школярам фантазуючи втілювати у життя власні ідеї. Дитина захоплено працює та бачить результат, а будь-який успіх спонукає бажання вчитися.

На уроках у початковій школі можна використовувати конструктор LEGO для розвитку творчих здібностей молодших школярів таким чином:

- на уроках письма за допомогою конструктора на полотні можна викласти схему речення (наприклад, позначити вертикальною цеглинкою початок речення);
- на уроках математики використання конструктора допомагає зрозуміти учням склад числа (наприклад, число сім – це п'ять червоних і дві сині цеглинки);
- на уроках читання конструктор можна використовувати для відповідей на запитання вчителя: діти використовують цеглинки конструктора за кольорами (зелений – «правильно», червоний – «неправильно»).

Отже, наше дослідження доводить, що використання конструктора «LEGO» на уроках у початковій школі – це важливий та корисний елемент освітнього процесу, адже це допомагає молодшим школярам розвивати не тільки творчі, а й розумові та фізичні здібності: пам'ять, увагу, мовлення, дрібну моторику рук тощо.

Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів

Лапчук Валерія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

У сучасному світі обов'язковими рисами освіченої особистості є здатність і готовність людини аналізувати отриману інформацію, перевіряти її переосмислювати її, самостійно з'ясувати істину, ухвалювати рішення й аргументовано захищати свою позицію. Це є основними рисами критичного мислення. Формування критичного мислення розпочинається у початковій школі, яка постає фундаментом для подальшого зростання дитини.

Розробкою теорії критичного мислення займалися Б. Блум, Л. Бренер, М. Коул та ін. Методами розвитку критичного мислення у початковій школі займались Р. Матоніна, О. Павлова, І. Сущенко, О. Тягло та ін.

Критичне мислення – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Критичне мислення є складним та багаторівневим явищем. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

Для розвитку критичного мислення було розроблено багато методів, такі як «Кубування», «Сенкан», «Асоціативний куц», «Кола Ейлера-Венна», «Кутки», «Рюкзак», «Мозковий штурм», «Дискусія» тощо. Наприклад, метод «Кубування» передбачає використання кубика із написаними вказівками на кожній грані щодо напрямку мислення або письма. Він пропонує учням відповісти на 6 запитань різних типів («Опиши (колір, форма, розмір)», «Порівняй (на що схоже?)», «Добери асоціації» та ін.), що стосуються теми. У методі «Сенкан» учням пропонується скласти тематичний вірш з п'яти рядків за певними правилами (теми рядків – назва, опис, дія, ставлення, перефразування змісту), що синтезує інформацію, яку вони отримали під час вивчення нового матеріалу. Цей метод використовуються для спонукання учнів до розмірковування над певною темою.

Слід наголосити на таких важливих моментах формування навичок критичного мислення у молодших школярів, як необхідність у заохоченні дітей висловлювати власні погляди, прищеплення поваги до ідей та думок інших людей (але одночасно необхідно пояснювати, що дитина має право не погоджуватись з ними). Додатковим, але не менш важливим, є психологічна підтримка вчителя учнів. З метою створення сприятливої атмосфери учитель має надавати словесну допомогу учню («На мою думку, краще почати так...», «Це легко», «В тебе чудово виходить» тощо).

Отже, критичне мислення – це незалежне, аналітичне та логічне мислення, для формування навичок якого використовують спеціальні методи. У початкових класах розвиток навичок критичного мислення передбачає мотивування учнів висловлювати свою думку, повагу та аналіз думки інших, віру у свою ідею.

Розвиток умінь використовувати нову інформацію в учнів початкової школи

Майборода Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Однією із рис сучасності є стрімке оновлення інформації. Вона оновлюється постійно, тому використання застарілої інформації є проявом непрофесіоналізму. Для повноцінного життя у майбутньому вміння використовувати нову інформацію як в типових ситуаціях, так і у ситуаціях, що потребують творчого застосування набутих знань, умінь і навичок, необхідно формувати у дітей ще зі школи. У сучасних реаліях України вміння використовувати нову інформацію учнями початкової школи в умовах війни допоможе їм швидко пристосовуватися до нових умов життя та зберегти своє життя, фізичне та психологічне здоров'я.

Питання розвитку умінь використовувати нову інформацію в учнів початкової школи розглядаються в дослідженнях І. Аргінської, Є. Кабанової-Меллер, Ф. Ковтунової, А. Маркова, І. Товпинець та ін.

Уміння – це здатність людини до свідомого і точного виконання дії. Також уміння визначають як систему дій учнів, що забезпечує готовність застосовувати знання на практиці. Уміння використовувати нову інформацію розвиває у молодших школярів логічне та творче мислення, уміння пристосовуватися до нового, розвиватися та створювати нове. Тому вчитель має приділяти достатню кількість уваги практиці вміння використовувати нову інформацію у різних випадках.

Уміння працювати з новою інформацією можна формувати під час уроків за допомогою методу вправ, дискусії, створення проблемних ситуацій, виконуючи практичні та самостійні роботи. Метод вправ учитель може використати для виявлення моментів нерозуміння матеріалу учнями та відпрацювання отриманих знань й умінь. Цікавим для учнів є метод дискусії. Учитель, пропонуючи учням поєднати знання з вже попередньої вивченої теми та щойно отримані знання, навчає їх встановлювати логічні зв'язки між знаннями. Під час колективного обговорення діти також зважають не лише на свою думку, а й припущення інших.

Метод створення проблемних ситуацій допомагає учню глибше усвідомити сутність знань і шляхи їх застосування. Під час цього методу школяр вчиться застосовувати отримані знання у змодельованих ситуаціях.

Практичні роботи більш цікаві дітям для використання нової інформації та є ефективними у відпрацюванні отриманого навчального матеріалу.

Самостійна робота важча для дітей, але цим не гірша. Дитина під час самостійної роботи має можливість зрозуміти, що вона вже може сама, а з чим їй потрібна допомога вчителя.

Отже, розвиток умінь використовувати нову інформацію в учнів молодших школярів є важливим для їх особистого розвитку та готовності до майбутнього.

12-річна освіта в зарубіжних країнах: реалії і перспективи

Мерзлякова Ксенія

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Розвиток сучасного суспільства є дуже динамічним, тому ускладнюється структура традиційних суспільних інститутів, з'являються нові соціальні канали. Оточення потребує більшої мобільності та гнучкості.

Оскільки, увесь світ змінюється, відбувається інтеграція економічної та культурної сфер, тому перспективи розвитку країн залежать від ініціативи системи освіти.

Про проблеми вищої освіти ведеться багато дискусій. Цій темі присвячено роботи вітчизняних науковців: Ю. Алексеєва, А. Алексюка, С. Вітвицької; а також зарубіжних: М. Аллена, Р. Барнетт, Б. Вульфсона та ін. У них дослідники проводять аналіз процесу становлення сучасної освіти і з'ясовують основні її проблеми.

Модернізація системи освіти є основним фактором інноваційного розвитку країн. Орієнтація направлена на розвиток конкурентоспроможної молоді, що відіграє значну роль у глобальних соціокультурних змінах. Актуальними стали завдання розвитку особистості, яка створює щось нове, легко сприймає зміни, набуває компетентностей, задля подальшого вибору професії.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст., перед суспільством постає проблема визначення нової ролі освіти у відповідності до сучасних соціально-економічних умов. Такі наукові дослідження тісно пов'язані з тенденціями розвитку постіндустріального суспільного життя. Особливу роль відіграє вища освіта, яка завжди відображала ступінь інтелектуалізації суспільства, здатність до навчання та застосування нових знань.

Освіта за кордоном є досить різноманітною. Однією з особливостей навчання у зарубіжних країнах є проходження практики на підприємствах. Для деяких шкіл характерна багатогалузевість на середніх і старших рівнях середньої школи. Завдяки тісному зв'язку між викладачами в університетах і вчителями шкіл, розробляються і впроваджуються нові навчальні програми, організовуються курси на базі шкіл, де студенти мають змогу пройти ранню і тривалу навчальну практику, скорочуються навчальні модулі, що розкривають окремі питання освіти, система оцінювання змінюється на «зараховано/ не зараховано». У багатьох країнах загальнообов'язковим стало тестування на знання рідної мови та математики, більш глибоко стали вивчати ІТ.

Отже, реформа шкільної освіти повинна відбуватися заради конкретної мети. В основі сучасної 12-ти річної освіти лежить формування відповідальної особистості, яка має навички критичного мислення, творчого вирішення проблем і саморозвитку.

Організація освітнього середовища в Новій українській школі

Мірошникова Катерина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

У сьогоденні реаліях система освіти України перебуває у стані великих змін. Ключовою зміною є Нова українська школа. Освіта залежить від середовища, в якому дитина розвивається, вона більшою мірою визначає індивідуальний контекст його світосприйняття. Сьогоднішні діти дуже сильно відрізняються від своїх однолітків десятирічної давності – вони більш поінформовані, розкуті, вимагають динамічно зміненого освітнього середовища.

Питання організації освітнього середовища в Новій українській школі розглядали В. Биков, Н. Волкова, М. Короденко, Г. Костюк, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, М. Смульсон та ін.

Під освітнім середовищем в Новій українській школі розуміють сукупність умов і технологій для комфортного навчання та сучасний простір для школярів, педагогів та батьків. У Концепції Нової української школи зазначається важливість та пріоритетність особистісно-орієнтованого, компетентнісного, середовищного та діяльнісного підходів для формування особистості дитини, її фізичного, комунікативного, когнітивного, соціально-морального, художньо-естетичного, творчого розвитку, набуття нею практичного досвіду.

Освітнє середовище в школі – це місце, де відбувається більшість навчальних видів діяльності. Вже з першого погляду на освітнє середовище класу можна зробити висновки, кому воно належить – дорослому або дитині. Організація освітнього середовища повинна забезпечувати особистісний розвиток дітей, забезпечувати можливості учнів робити свій власний вибір, розвивати нові та вдосконалювати наявні практичні навички тощо. Педагог повинен бути взірцем бажаної поведінки та ставлення, адже він є медіатором та фасилітатором освітнього процесу.

Однією з відмінностей між минулою та сучасною початковою школою є процес створення спільних правил – у сучасній школі правила створюють самі діти разом із учителем. Участь дітей в організації середовища в класі сприяє розвитку у них почуття відповідальності за те, що клас належить їм. Важливо, щоб вчителі заохочували дітей брати участь у вирішенні питань щодо того, де розмістити навчальні матеріали, як облаштовані класні кімнати, хто відповідальний за ту чи іншу роботу. Вчителі планують освітнє середовище таким чином, щоб навчання було персоналізованим. Новий освітній простір має бути зручним та комфортним для кожного учня.

Отже, новий освітній простір спрямований на розвиток та мотивацію дитини до навчання. Організація освітнього простору вимагає спільної діяльності вчителя та учнів, основними результатами чого є особистісний розвиток дитини, набуття компетентностей, формування самостійності, відповідальності тощо.

Підприємливість та фінансова грамотність як ключова компетентність НУШ

Нижельська Єлизавета

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Згідно концепції Нової української школи, однією з компетентностей успішної особистості є фінансова грамотність. Щодня людина взаємодіє з таким інструментом, як гроші. Тому дуже важливим завданням сьогодення для батьків і педагогів є надання теоретичних та практичних знань про функцію грошей у нашому житті. Розмова про гроші – це завжди розмова про цінності. Через розмови у дитини формується відношення до матеріального світу, а також вміння в ньому орієнтуватися. Питання фінансової грамотності учнів досліджували К. Вермонд, А. Гресь, Р. Лібер та ін.

Підприємливість – це риса особистості, засадами якої є установка на постійний пошук нових можливостей за межами наявних ресурсів, а також прагнення до саморозвитку та самореалізації. Підприємлива особистість завжди ініціативна, творча, кмітлива та готова до ризику людина.

Фінансова грамотність, в свою чергу, дає можливість використовувати певні підходи, правила, стратегії та практики, які дозволяють нам приймати обґрунтовані та ефективні рішення, використовуючи свої фінансові ресурси.

Елементи фінансової грамотності з'являються в навчальному процесі вже з першого класу в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» та вибіркового курсі «Фінансова грамотність». Учні початкової школи поступово вчать рахувати гроші, складати бюджет та робити покупки; дізнаються, звідки беруться гроші та як заробити перші кошти самим.

Важливим аспектом формування підприємливості та фінансової грамотності школярів є створення в закладі освіти такого середовища для навчання, щоб можна було здобувати знання в цій сфері, набувати й удосконалювати вміння, а також формувати установки, які сприяють відповідній діяльності.

Навчання має відповідати віковим особливостям учнів, тому найкращий інструмент для молодших школярів – ігри. Навчання на основі ігор, які наповнені цікавим для дітей змістом, захоплює учнів. Для розвитку підприємницької компетентності важливо вміти виражати власну точку зору, співпрацювати з іншими та приймати самостійні рішення. Тут допоможуть завдання на розвиток мовленнєвих навичок, вправи на поповнення словникового запасу, дискусії, публічні виступи тощо.

Отже, підприємливість виховує чесну, сміливу в прийнятті рішень та відповідальну особистість, а знання з фінансової грамотності дозволяють сформувати правильне ставлення до грошей та забезпечити комфортне життя молодому поколінню українців у майбутньому. Саме тому це є одна з основних компетентностей, яка характеризує успішну особистість у XXI столітті.

Формування поваги до рідної мови і культури у молодших школярів

Пасічник Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Одним із головних завдань сучасної початкової школи є формування поваги до рідної мови і культури. Сучасність переконала всіх у тому, що рідна мова відіграє важливу роль у житті людини, бо завдяки їй людина не тільки спілкується, займається певною діяльністю, а й орієнтується у великому інформаційному просторі. Зараз, в умовах російської агресії, формування поваги до рідної мови та культури у молодших школярів є важливим аспектом формування учня-громадянина, патріота України.

Питання формування поваги до рідної мови і культури досліджували І. Бех, Г. Ващенко, Н. Мойсеюк, О. Сухомлинська, О. Цибульська, К. Чорна та ін.

Слід наголосити на важливості пояснення значення української мови для становлення незалежної самостійної держави України та ролі української мови як державної. Під час освітнього процесу доцільно використовувати тексти про походження назви нашої Батьківщини, її столиці, рідного села чи міста, інших географічних назв України, про красу і неповторність визначних місць України, про історичне минуле нашої країни та її відомих людей. Необхідно залучати молодших школярів до складання усних і письмових текстів на патріотичні теми, до написання вітальних листівок та листів-подяк захисникам Вітчизни, воїнам ЗСУ.

Велику роль у формуванні поваги до рідної мови та культури мають тексти, які вивчаються на уроках літературного читання та на уроках позакласного читання. З метою формування уявлення про значущість України та її культурні цінності можна використовувати твори з невичерпної скарбниці усної народної творчості: загадки, лічилки, мирилки, приказки і прислів'я, народні прикмети, уривки з українських народних казок. Слід залучати дітей до проектної діяльності щодо дослідження колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок свого рідного краю. Реалізуючи їх виховний потенціал, треба пояснювати дітям, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українського народу, а знання і трепетне ставлення до них є запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь.

Необхідно звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову. Формуючи культуру спілкування, доцільно збагачувати мовлення молодших школярів українськими формами звертання та формулами мовленнєвого етикету.

Отже, формування поваги до рідної мови і культури – важлива складова національно-патріотичного виховання молодших школярів. Саме слово допоможе дітям глибше зрозуміти історію свого народу, стати справжніми патріотами України.

Конструктор «LEGO»
як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів
Посилаєва Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

На сьогоднішній день змінюються погляди на цілі навчання, на перший план висуваються пізнавальна та розвивальна функції, нестандартне та логічне мислення. Все більше працедавців потребує фахівців, які мають розвинені творчі здібності, вміють мислити нестандартно, креативно. Навчитися працювати творчо можна, і одним із варіантів такого навчання є конструктор «LEGO». Питання впливу LEGO-технологій на розвиток дітей молодшого шкільного віку досліджували С. Безпала, Ю. Грицкова, Т. Лусс, Л. Парамонова, О. Рома, К. Фешина, С. Харченко та ін. Особливості розвитку творчих здібностей дітей були в центрі уваги Дж. Гілфорда, Я. Пономарьова, В. Рогозіної, Б. Теплова та ін.

Розвиток творчих здібностей дитини – це процес, під час якого дитина вчиться бути гнучкою у вирішенні різноманітних питань, здатна відходити від загальноприйнятих шаблонів та стереотипів, вчиться знаходити нестандартні виходи в будь-яких ситуаціях. Виділяють три групи факторів розвитку творчих здібностей дитини. Перша група – це індивідуальні особливості та природні задатки школяра, саме вони є визначальними у формуванні творчої особистості. До другої групи належить форми впливу соціального середовища на розвиток творчих здібностей. Третю групу складають характер та структура діяльності, в процесі якої розвиваються творчі здібності.

Впровадження конструктора «LEGO» в освітній процес сприяє багатогранному розвитку особистості. Це сучасний засіб навчання дітей, що дозволяє учням самовиражатися, допомагає дитині набути самостійності, ініціативності, організованості. Окрім цього, в такій ігровій діяльності в школярів формується стійкий інтерес до пізнання довкілля і реалізації себе у ньому.

Під час гри, конструювання або дослідження певної моделі діти отримують знання про форми, кольори, матеріали та споруди, розвивають моторику рук та тренують координацію рухів. Конструктора «LEGO» допомагає розвивати математичні здібності школярів, а також концентрувати увагу, тренувати терпіння, наполегливість та посидючість на одному місці. Під час конструювання за зразком, за умовою чи за власною ідеєю учні розвивають своє креативне та творче мислення, що сприяє подальшому розвитку їхньої творчості.

Таким чином, LEGO – це не просто комерційний бренд чи іграшка, це незамінний помічник у роботі вчителя, який сприяє розвитку творчих здібностей дітей. На сьогоднішній день такий конструктор – найпоширеніша педагогічна система, яка поєднує у собі моделі реального світу і предметно-ігрове середовище для навчання та розвитку дитини, а також допомагає комплексно інтегрувати форми роботи з конструктором LEGO в освітній процес.

Розвиток критичного мислення молодших школярів

Рябчикова Аліна

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

У час доступної інформації суспільство отримує великий обсяг неструктурованих відомостей. Такі умови вимагають від людей використання критичного мислення з метою відбору та класифікації правдивої та надійної інформації серед усього різноманіття наявних даних. Закон України «Про освіту» визначає критичне та системне мислення як уміння, загальне для всіх ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Актуальність даної теми пов'язана з нововведеннями в системі освіти, швидкими темпами розвитку суспільства та інформаційних технологій.

Дослідженням розвитку критичного мислення займалися такі українські науковці: А. Байрамов, О. Запорожець, А. Липкіна, О. Белкіна-Ковальчук, А. Зак, О. Тягло, С. Векслер, О. Марченко, О. Пометун, І. Мороченкова, І. Суценко та ін. Аналіз сучасних досліджень спрямований на впровадження в освітній процес технологій розвитку критичного мислення.

Основним інноваційним засобом освіти на сучасному етапі розвитку наукових досягнень є критичне мислення. Воно є одним із наскрізних завдань освітнього процесу Нової української школи. З філософської точки зору, критичне мислення – це багатоаспектний, системний та тривалий процес навчання учнів, уміння логічно мислити, аналізувати і порівнювати інформацію, висувати гіпотези, ставити запитання та самостійно приймати правильні рішення.

Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку критичного мислення. Це пов'язано з високим рівнем допитливості і відсутністю стереотипів мислення, які ще не встигли сформуватися. Сутність практичного значення розвитку критичного мислення у молодших школярів полягає в оволодінні ними основних компетентностей, інформаційної грамотності, культури мовлення, підготовці їх до життя в інформаційному просторі, наданні учневі можливості пізнавати себе і висловлювати власну думку. Показниками розвитку критичного мислення учнів початкових класів виступають вміння узагальнювати, зіставляти, аналізувати та оцінювати; навик роботи з інформацією; точність висловлювань; логіка; вироблення конкретних рішень; вміння розмірковувати та розглядати питання з різних сторін. Варто зауважити, що критичне мислення акцентує увагу не лише на розвитку розумових операцій, а й на формуванні у здобувача освіти власної моделі поведінки та важливих для нього життєвих цінностей.

Отже, ми можемо зробити висновок, що критичне мислення є основним напрямком нинішнього освітнього процесу, який спрямований на інтелектуальний та моральний розвиток учня, становлення його як особистості і суб'єкта соціуму. Тому вчитель може ефективно використовувати змістовні особливості навчальних предметів для його розвитку.

Формування самостійності учнів молодшого шкільного віку

Ушакова Владислава

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

В умовах життя сучасного суспільства однією з найважливіших рис особистості виступає самостійність, оскільки без неї неможливо швидко адаптуватися до нових ситуацій, творчо підходити до розв'язання проблем. Сучасному школяреві необхідно стати активним учасником соціального і духовного розвитку держави, що потребує від нього самостійності в процесі набуття нових знань і вмінь в освітніх закладах і впродовж усього життя. Створена в Україні Нова українська школа – це те місце, де діти будуть навчатися через діяльність, у якій буде приємно вчитися і де вчать самостійності, де не буде сумно. У новій школі дитина не просто готується до життя, а повноцінно живе ним. Питаннями формування самостійності учнів молодшого шкільного віку займалися Н. Дмитрієва, Є. Іванова, Л. Крупнова, Л. Ростовецька, З. Шинтарь, О. Шиянова, Ю. Янотовська та ін.

Самостійність учнів у навчанні розглядається як необхідна умова активізації пізнавальних процесів і всієї навчальної діяльності школяра. Поняття «самостійність» багатьма авторами використовується стосовно формування певних якостей особистості в навчанні. Самостійність виявляється в умінні свідомо ставити цілі, шукати та знаходити засоби їх досягнення, долати труднощі та перешкоди власними силами. Самостійність молодшого школяра розглядається як вміння ставити перед собою різноманітні завдання й виконувати їх за межами опори й спонукання ззовні. Це пов'язано насамперед з потребою людини виконувати дії за власним усвідомленим спонуканням. Виконуючи завдання з різних навчальних предметів, діти шукають найзручніші способи, вибирають і зіставляють варіанти дій, планують їх порядок і засоби реалізації. Чим більше етапів власних дій може передбачити учень молодших класів, чим старанніше він може зіставити їх варіанти, тим успішніше контролюватиме виконання завдань. У дітей молодшого шкільного віку формується усвідомлення власних дій, а особливість їх навчальної діяльності полягає в тому, що школярі повинні обґрунтовувати правильність своїх висловлювань і дій. У вихованні самостійності обов'язковим є наявність завдань для учнів, в яких передбачалося необхідність оцінювання зробленого. З метою формування самостійності учнів молодшого віку під час освітнього процесу доцільно використовувати проблемне навчання, групові та ігрові технології навчання, інтерактивне навчання, технологію формування критичного мислення, технологія проектного навчання.

Отже, формування самостійності в учнів молодшого шкільного віку є важливим напрямом розвитку особистості і є підґрунтям успішної людини, яка буде власними силами досягати цілі, знаходити засоби їх досягнення, долати труднощі та перешкоди.

Формування здорового способу життя учнів початкової школи

Шворак Наталія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Оскільки одним із пріоритетних завдань початкової освіти щодо забезпечення здоров'я дітей молодшого шкільного віку є формування свідомого і відповідального підходу до збереження та зміцнення свого здоров'я, проблема здорового способу життя молодших школярів не втрачає своєї актуальності.

Проблема формування здорового способу життя завжди привертала увагу науковців. Різні аспекти цієї проблеми досліджували такі вчені, як: Т. Баєва, В. Білик, Б. Бурилін, А. Герасимчук, В. Кузьменко, Т. Лясота, О. Маркова, К. Палієнко, В. Рева, Б. Солнцева, С. Страшко, С. Свириденко, М. Шарапа, І. Шеремет тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам дійти висновку, що здоров'я – це не просто відсутність хвороби чи хвороби, а стан фізичного, психічного та соціального благополуччя. Щоб бути здоровим, потрібно вести здоровий спосіб життя. Здоровий спосіб життя – це поняття діяльності людини, спрямованої на зміцнення і збереження здоров'я шляхом правильного харчування, фізичної підготовки, морального стану і відмови від шкідливих звичок. Іноді причиною погіршення стану здоров'я молодших школярів є несприятливі життєві умови, а саме: недостатня увага до створення належних умов для освітнього процесу, збереження здоров'я та використання здоров'язбережувальних методик.

Педагоги повинні обирати такі форми і методи формування здорового способу життя, які були б ефективними у роботі з дітьми. Вони засновані на взаємодії, наголошують на самостійному дослідженні варіантів рішення і спрямовані на розвиток критичного мислення та креативності. До цих методів належать методи аналізу соціальної ситуації, ситуативно-рольові ігри, методи «мозкового штурму», тренінги, тематичні квести, майстер-класи, вебінари з проблем здоров'я. Також рекомендується використовувати більш традиційні методи, такі як бесіди, семінари та лекції. Навчальний зміст предметів «Основи здоров'я», «Я у світі», «Фізична культура» фрагментарно висвітлює питання здорового способу життя і надає можливість учням початкової школи засвоїти елементи здоров'я.

Отже, форми і методи виховання здорового способу життя молодших школярів органічно пов'язані з урочною навчальною діяльністю, але окрім цього також передбачається проведення позакласної роботи з окремих питань. Це допоможе зрозуміти учням взаємозв'язок між здоров'ям і способом життя, а також збільшить зацікавленість у збереженні та покращенні власного здоров'я. Ефективність формування здорового способу життя потребує і активної участі учнів у виховних процесах щодо збереження здоров'я та формування позитивного ставлення до зміцнення власного здоров'я.

Формування поваги до рідної мови й культури в молодших школярів

Яценко Валерія

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

У процесі вивчення рідної мови вагоме місце займає поглиблення знань про культуру країни. За давніх часів межі між мовою та культурою були чітко зазначені, а головна мета вивчення мови – отримання знань. Однак сьогодні глобалізація, динамічний розвиток, тяжкі реалії, зокрема воєнний стан в Україні, стали нагальною потребою досконалого володіння рідною мовою й дотримання культури в усіх галузях життєдіяльності.

У наукових доробках С. Русової, Г. Ваценка, В. Сухомлинського висвітлювалися ідеї формування поваги до мови. І. Бех, О. Савченко, І. Цєпова аналізували проблеми формування національних і духовних цінностей. М. Вашуленко, Л. Мацько, С. Єрмоленко, Н. Чернушенко досліджували шляхи формування мовної особистості.

Наразі знання рідної мови дозволяє відкрити світ безмежних альтернатив, наголосити на патріотизмі, показати іншим, що мова і культура – це системні чинники країни. Зміст навчання рідної мови охоплює оволодіння такими компетенціями: комунікативною, мовною, культурознавчою та лінгвістичною. Мовна компетенція передбачає поінформованість носіїв у системі рідної мови, формування її відчуття, а також набуття та систематизацію знань. Комунікативна компетенція – це обізнаність в особливостях функціонування рідної мови в усній та письмовій формах. Лінгвістична компетенція формується через знання мови як науки, про методи, шляхи розвитку. Вивчати рідну мову – значить вивчати національну культуру, мова людини, ставлення її до мови – це відображення духовно-моральної культури особистості. Людина робить внесок у створення мовного середовища, яке повинне сприйматися як частина культурного простору, основа збереження культури.

Однією з головних проблем мовознавства на сучасному етапі є відображення взаємодії мови і культури. Поняття культури, у широкому сенсі, містить спосіб життя людей протягом багатьох століть, їхній світогляд, фундаментальні цінності й релігійні переконання, духовну історію, а також літературу, музику, живопис та інші види мистецтва. Мова і культура не можуть існувати окремо. Матеріальна й духовна культура втілюються в мові. Реальний світ через мислення, осмислення за допомогою мови відбивається в словесній формі. Кожна мова відображає історію, традиції, звичаї, суспільну свідомість, релігію і спосіб життя того соціуму, де він формується. Мова може передавати як колективні особливості націй і народів, так і індивідуальне, специфічне сприйняття реальної картини світу окремими особистостями. Роль мови у формуванні й становленні особистості величезна.

За допомогою мовних засобів можна виховувати повагу до рідної мови, вітчизняної історії та культури, це духовна єдність поколінь.

Секція 3. Теорія і методика виховання молодших школярів

Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи

Бабич Марія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

У період сучасності в Україні запроваджено нову реформу освіти, згідно з якою виховання здійснюється на основі встановленої системи загальнолюдських цінностей. Однією з таких цінностей є дбайливе ставлення до природи, формуванню якої найбільшу увагу приділяють саме в початковій школі, адже в процесі формування ціннісного ставлення до природи у молодших школярів виникає стійке почуття відповідальності та дбайливого ставлення до тварин і рослин, формується прояв пізнавального інтересу до природи тощо. Головним завданням такого виховання учнів є донесення педагогом важливості збереження видів рослин і популяції тварин. З огляду на вищезазначене проблема виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи набуває дедалі більшої актуальності.

Проблема виховання ціннісного ставлення до природи завжди привертала увагу науковців. Її досліджували такі видатні психологи та педагоги, як: Є. Водовозова, В. Зотова, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, О. Симонович, В. Сухомлинський, Є. Тихеева, К. Ушинський, Л. Шлегер тощо.

Насамперед, ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання, яке забезпечує учнів знаннями про зв'язок суспільства з природою, допомагає зрозуміти значення природи для всього суспільства загалом та кожної людини зокрема. Для успішного екологічного виховання важливо розширити різноманітні види учнівської діяльності та наповнити їх екологічним змістом, тоді це можна назвати екологізацією освітньої діяльності.

Основною метою екологізації є спонукання учнів до суспільних відносин, під час яких формуються ціннісні орієнтації, загальнолюдські норми і правила, спрямовані на збереження та любов до природи. Наприклад, одним з дієвих засобів є дидактичні ігри, завдяки яким діти потрапляють у ситуації, що пов'язані з рослинами та тваринами, а це значно сприяє розвитку в учнів екологічних уявлень, формує відповідальне ставлення до природи, вчить знаходити взаємозв'язки між природою та іншими об'єктами, формує екологічно безпечну поведінку тощо.

Отже, виховання ціннісного ставлення до природи в молодших школярів відбувається завдяки екологічному вихованню у процесі навчання та формує в них відчуття відповідального ставлення до природи, стимулює пізнавальний інтерес, розвиває вміння піклуватися про рослин та тварин, допомагає усвідомити красу природи тощо. Процес екологічного виховання молодших школярів буде відбуватися більш успішно завдяки екологізації освітньої діяльності, що передбачає наповнення різноманітних видів учнівської діяльності екологічним змістом.

Формування толерантності в учнів початкових класів

Вороницька Вікторія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

На жаль, через карантин та введення воєнного стану в Україні всі заклади освіти вимушено перейшли на дистанційну форму навчання, а це означає, що зв'язок між учасниками освітнього процесу продовжився в онлайн-режимі. Через те, що учні не мають прямого контакту з учителем, вони можуть себе вільно та розкуто почувати на уроках, що призводить до порушення дисципліни та неповаги до вчителя й однокласників під час освітнього процесу. Саме тому в сучасних умовах проблема розвитку толерантності в учнів молодшого шкільного віку не втрачає своєї актуальності.

Проблема розвитку толерантності у молодших школярів завжди привертала увагу психологів і педагогів. Над її вирішенням працювали А. Асмолов, М. Бубер, В. Величко, О. Грива, Г. Солдатова, В. Сухомлинський та інші.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу дійти висновку, що сутність толерантного виховання молодших школярів полягає у формуванні свідомого лояльного відношення одне до одного, любові і поваги до особливостей оточуючих, а також до результатів власної діяльності та діяльності інших людей.

На думку багатьох вчених толерантне виховання може виправити соціальні, моральні та етичні вади кожної особистості. Так, М. Бубер є одним із перших науковців, який почав досліджувати проблему розвитку толерантності у дітей молодшого шкільного віку саме з цієї позиції.

Слід зазначити, що одним із пріоритетних напрямів для отримання більш точного уявлення про толерантність є казка, адже у казках відкрито видно негативні риси героїв, які за допомогою толерантного ставлення можуть перетворитись на позитивні.

Зауважимо, що відомий дитячий письменник і педагог-новатор В. Сухомлинський написав чудову книгу, яка називається «Хрестоматія з етики». Ця книга за допомогою розповідей і казок націлена виховати у дитини толерантне ставлення до оточуючих та навколишнього світу.

Необхідно підкреслити, що для того, щоб процес формування толерантності проходив більш успішно та мав позитивний вплив на кожну дитину, у класі необхідно створювати проблемні ситуації. Наприклад, проаналізувати дії іншої людини у певній ситуації, поставити себе на її місце, пояснити своє ставлення до ситуації тощо.

Отже, дитина в молодшому віці – це безпосереднє відображення оточення, а це означає, що оточуючий світ має нести лише позитивний вплив на особистість молодшого школяра. Безперечно, такий вплив може створювати учитель, використовуючи для формування толерантності традиційні та новаторські методи, зокрема: бесіди, розповіді, проблемні ситуації, аналіз художньої літератури тощо.

Виховання у молодших школярів цінностей академічної доброчесності в освітньому середовищі Нової української школи

Іванова Дар'я

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Зважаючи на те, що ми достовірно не знаємо, які зараз обставини з академічною доброчесністю в школі, адже ця проблема відносно нова, важко робити висновки щодо доброчесності сучасних учнів. З іншої сторони ми маємо загальні уявлення про цю ситуацію з огляду на ЗМІ. Яскравим прикладом є масове списування, на яке вчителі закривають очі, роботи, які скачують з інтернету без посилання на сайт, використання ГДЗ, недоброчесність під час підготовки робіт у МАН і на шкільних олімпіадах. У результаті виявляється, що рівень академічної доброчесності школярів досить низький. З огляду на це проблема виховання у молодших школярів цінностей академічної доброчесності в освітньому середовищі Нової української школи не втрачає своєї актуальності.

На тему доброчесності написано багато наукових праць, зокрема, такими відомими вченими як Григорій Сковорода та Василь Сухомлинський. Саме Г. Сковорода створив основу теперішнього терміну доброчесності – «добронравіє», а В. Сухомлинський у «Ста порадах учителю» досить докладно тлумачить сучасне значення доброчесності. Аналіз зарубіжної літератури з теми дослідження доводить, що доброчесність є важливою темою і поза межами України: наприклад, праця Аласдера Макінтайра «Після доброчесності».

Поняття «академічна доброчесність» складається з двох частин. Головною у понятті є перша частина – «доброчесність». Перед усім це відносини людей, в основу яких закладено моральні й філософські принципи. Словники української мови пропонують до цього терміну такі синоніми, як «чеснота», «моральність», «добропристойність», «порядність» та «людяність». Друга частина поняття, «академічна», конкретизує та уточнює явища доброчесності в академічному середовищі. Виходить, що академічна доброчесність – це базовий принцип взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, який містить низку моральних аспектів. Очевидно, що суспільство повинно створювати сприятливі умови для розвитку академічної доброчесності і починати необхідно з початкової школи, адже навіть якщо видавати неймовірну кількість законів і покарань, люди все одно знайдуть можливість це оминати, якщо з дитинства в них не виховувати правильне ставлення. Важливо, щоб кожен розумів, що бути чесним у будь-якій діяльності – це правильно.

Отже, виховання у школярів цінностей академічної доброчесності необхідно починати з початкової школи, бо в майбутньому людина звикає до того, що можна якось схитрувати та не працювати над собою. А з часом такий стиль життя важко змінити. Вже з раннього віку дитина повинна розуміти, що вона готова бути відповідальною за свої вчинки.

Зміст роботи дитячих та юнацьких громадських організацій (на прикладі «Пласту» та «Січі»)

Мірошніченко Юлія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Найважливішим завданням сучасного освітнього середовища є соціалізація дитини. Це забезпечує родина, школа, позашкільні організації тощо. Важливою складовою соціальних інститутів є дитячі та юнацькі громадські організації, які відіграють важливу роль в становленні особистості дитини. Дослідженням розвитку та діяльності дитячих та юнацьких громадських організацій займались В. Головенько, О. Безпалько, Л. Березовська, С. Лавренко, Л. Романовська та ін.

Дитячі та юнацькі громадські організації – це організації, діяльність яких спрямована на реалізацію та захист своїх прав та свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства. До таких організацій можуть вступити діти віком від 6 до 18 років.

Українська скаутська організація «Пласт» та українське дитячо-юнацьке товариство «Січ» формують вміння та навички, які пов'язані з природою (табір, туризм, екологічне виховання), із здоров'ям (фізична підготовка), із вихованням поваги до родити, рідного краю та країни (сімейне життя, життя в суспільстві, патріотичне виховання). Основними формами діяльності цих організацій є збори, навчання через дію, гурткова система, таборування тощо.

Місією організації «Пласт» є творення успішної України через спроможних пластунів. «Пласт» сприяє розвитку особистості фізично (піші мандрівки, спортивні змагання, заняття на свіжому повітрі, вишколи та табори), емоційно (робота в командах, життя у природі), інтелектуально (рівнева програма занять та випробувань відповідно до віку, яку підсилює система компетентностей), соціально (зібрання команди, планування діяльності, аналіз результатів, подання звіту) та духовно (приймання цінностей організації та складання Пластового Обіту).

Мета організації «Січ» полягає у відродженні національної свідомості, утвердженні «державицької ідеї», формуванні нового типу українського характеру (фізична досконалість, витривалість, культурність, свідомий патріотизм, вихованість, освіченість та висока моральність). Головними напрямками роботи є вивчення історії козацтва, військово-патріотичне виховання на засадах козацької педагогіки, фізичне загартування, створення недільних козацьких шкіл, спортивних та інших гуртків, організація оздоровчих таборів.

Отже, українська скаутська організація «Пласт» та українське дитячо-юнацьке товариство «Січ» сприяють вихованню здорової, самостійної та соціалізованої людини-патріота, яка вміє знаходити спільну мову, долати труднощі, вирішувати конфлікти, самореалізуватися та особистісно зростати.

Роль гурткової роботи у розвитку творчих здібностей молодших школярів

Рижих Марія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Розвиток творчих здібностей молодших школярів є актуальною проблемою, оскільки це одне з основних завдань педагогіки. Щоб дитина розвивалася, вона повинна бути творчою, генерувати нові та креативні ідеї, знаходити рішення проблем тощо.

Питанням підростаючого покоління в системі позашкільної освіти присвячені праці та дослідження видатних учених і педагогів, а саме: К. Ушинського, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького, А. Савченко та ін.

Дитяча творчість – це форма самостійної діяльності, в якій дитина відривається від звичних способів уявлення про навколишній світ, експериментує і створює нове для себе та інших. Творчість спонукає дітей запам'ятовувати та думати, зосереджуватися та розвивати витривалість. Діти можуть брати участь у конкурсах і розвивати творчі здібності в різних групах. Малі групи є формою позашкільної освіти для вивчення комплексної навчальної програми.

Від керівника гуртка залежить ефективність розвитку творчості молодших школярів. Якщо основне завдання вчителя в сучасній школі – сприяти розвитку творчих здібностей дитини, то завдання керівника гуртка – максимально активізувати творчу діяльність дітей. Важливим показником творчого ставлення учня до виконання завдань є наявність усвідомленої творчої мотивації, прагнення учня оволодіти знаннями, уміннями та навичками, які сприяють ефективній творчо-пошуковій діяльності. Виховання у дітей міцного і стійкого інтересу до творчої діяльності є не тільки однією з головних умов виховання, а й однією з основних умов розвитку творчої особистості. Творча діяльність молодших школярів у груповій роботі сприяє формуванню певного ставлення до навколишньої дійсності. Адже людина, яка не займається творчою діяльністю, як відомо, дотримується загальноприйнятих поглядів і думок. Особливо важливими для розвитку дитячої творчості є відвідування музеїв, художніх майстерень, виставок дитячої творчості, перегляд фільмів про майстрів. У початковій школі на кожному уроці потрібні творчі навички, розвинуті на гуртках. Так, на літературному читанні діти будуть більш відкритими у спілкуванні. Більш охайними у виготовленні поробок на уроках дизайну та технології. На уроках музичного мистецтва розвивається особистість школяра, а також формується виразність співу, позитивні риси характеру та інтерес до музики

Отже, наше дослідження доводить, що важливу роль у розвитку творчих здібностей відіграють гуртки. Групова робота допомагає дітям розвивати та вдосконалювати багато якостей, які знадобляться їм у майбутньому. Можна сказати, що гурткова робота, як позакласна робота, є невід'ємною частиною освітнього процесу.

Формування здорового способу життя учнів початкової школи

Рильцева Анна

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Реформа сучасної системи навчання висунула перед закладами всіх рівнів нове завдання – здобуття якісної освіти, тобто виховання та розвиток у дитині таких рис, що відповідають суспільним вимогам. Це знайшло відображення в нових державних освітніх стандартах. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті серед основних завдань визначено виховання в учнів системного ставлення до власного здоров'я й до здоров'я оточення як до вагомій цінності життя соціуму, формування здорового способу життя, збереження, зміцнення, зокрема на фізичному й психічному рівнях.

Основу становить системно-діяльнісний підхід, реалізований у низці вимог, серед яких слід виокремити формування в школярів безпечного й здорового способу життя, тобто обов'язково повинні вживатися заходи, створені задля формування потреби в зазначеному вище, загальній ранній профілактиці захворюваності, упровадженні здоров'язберігальних технологій у всіх царинах життя дитини, наданні кваліфікованої медичної допомоги в будь-яких ситуаціях.

Проблема формування здорового способу життя дітей віддзеркалено в наукових доробках А. Алчевської, Г. Ващенко, С. Русової, К. Ушинського, Л. Філатової. Здоров'язберігальному аспекту присвячені розвідки педагогів, філософів, психологів та медиків, зокрема Г. Апанасенка, О. Газман, М. Гончаренка, Г. Зайцева, А. Ткачова. Концептуальні основи навчання слідкування за охайністю й чистотою тіла учнів початкових класів як складника формування здорового способу життя репрезентовані в студіях М. Антропової, І. Кононова, А. Хрипкової та ін.

Здоров'я дитини, її соціально-психологічна адаптація, повноцінний розвиток багато в чому визначаються середовищем, у якому вона живе, бо організм дитини дуже чутливий до зовнішніх чинників. Для школярів це насамперед заклади освіти, саме там вони проводять більшу частину свого часу, де відбувається найбільш інтенсивне зростання та розвиток, формування звичок. Тому, від того, як вирішується проблема збереження здоров'я дитини в школі, яким чином формуються навички здорового способу життя, багато в чому залежатиме майбутнє.

Отже, освіта та здоров'я – фундаментальні життєві цінності, якістю яких визначається як рівень життя окремої людини, так і добробут держави. Розробка та реалізація заходів щодо покращення здоров'я дітей повинні перебувати в полі зору як дитячих лікарів, батьків, так і здебільшого на педагогів. У формуванні здорового способу життя на першому місці має ставати заняття за освітніми програмами, які спрямовані на збереження й зміцнення здоров'я учнів початкових класів.

Особливості виховання у дітей молодшого шкільного віку ціннісного ставлення до природи

Тімашова Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Особливе значення в умовах реформування шкільної освіти належить формуванню ключових компетентностей Нової української школи, однією з яких є екологічна компетентність. Вона передбачає розуміння основ екологічного природокористування та дотримання правил екологічної поведінки, включає в себе систему загальнокультурних і національних цінностей, складовою яких є ціннісне ставлення до природи. Питання екологічного виховання, формування ціннісного ставлення до природи у молодших школярів знайшли відображення у наукових працях П. Бачинського, Н. Грейди, К. Магрламової, О. Пруцакової, Г. Пустовіта, В. Сухомлинського, А. Степанюка, Н. Щокіної та ін.

Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання, яке передбачає усвідомлення цінності природи в житті людини, почуття особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них, приймання активної участі у практичних природоохоронних заходах, здатність особистості гармонійно співіснувати з природою, поводитись екологічно безпечно. З метою формування ціннісного ставлення до природи доцільно проводити навчальні екскурсії, метою яких є вчити дітей цінувати природу і відкривати для себе естетичні, пізнавальні та оздоровчі переваги природи, та колективні творчі справи, які дають можливість учням реалізувати себе і передбачають можливі наслідки власних дій у природі і навколишньому середовищі.

Результатом екологічного виховання є сформована екологічна культура, яка проявляється у відповідальному ставленні до природи як до загальної умови матеріального виробництва, до об'єкта та предмета праці, природного середовища життєдіяльності людини.

У молодших школярів дбайливе ставлення до природи доцільно виховувати під час уроків, у процесі позакласної масової та гурткової роботи. Дуже важливим є виховання у родині, бо основи ціннісного ставлення до природи у дитини закладаються у сім'ї. Важливим є особистий приклад батьків щодо охорони природи та дбайливого ставлення до неї. З метою формування екологічного виховання доцільно використовувати пояснювально-ілюстративний (бесіда, пояснення, розповідь), репродуктивний, дослідницький (перевірка прикмет про природу за допомогою спостережень) методи, а також різноманітні завдання, загадки, кросворди, ребуси екологічного змісту

Таким чином, виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи є важливим завданням початкової школи, для організації чого доцільно використовувати екскурсії, колективні творчі справи, бесіди, розповіді, спостереження тощо.

Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів

Хмара Катерина

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів передбачає врахування особистісних особливостей, його інтересів, потреб та темпу навчання, та індивідуальних відмінностей кожного учня, які також потрібно правильно сприймати та вміти працювати таких як психофізіологічних особливостях (силі, рухливості, швидкості реагування і інших факторах) та психологічних особливостях (пам'яті, уваги, мовлення, мислення, емоційність).

Це дозволяє створити комфортну атмосферу для дітей, де вони можуть вільно висловлювати свої думки, почуття та ідеї, відчувати підтримку вчителя та отримувати максимально ефективне навчання.

Зважаючи на важливість індивідуального підходу у вихованні молодших школярів, необхідно розглянути кілька його переваг:

- Індивідуальний підхід дозволяє вчителю орієнтуватися на потреби та інтереси кожного учня окремо, що стимулює їх активну участь у навчальному процесі. На уроках здійснюється робота з кожним учнем окремо, зокрема, відбувається контроль засвоєння матеріалу, індивідуальна робота над помилками та врахування навчальних можливостей кожної дитини;
- Індивідуальний підхід дозволяє учителеві визначати темп та складність навчального матеріалу в залежності від потреб та можливостей кожного учня. Це дає можливість дитині відчувати успіх та зростати у своїх можливостях
- Індивідуальний підхід дозволяє вчителю налагодити зв'язок з кожним учнем, побудувати взаємодію на довірі та повазі, що позитивно впливає на розвиток емоційної сфери дитини та розвиток її соціальних навичок.
- Індивідуальний підхід може бути реалізований за допомогою різноманітних методів та прийомів, таких як диференційоване навчання, використання індивідуальних завдань, змішаного навчання, використання технологій тощо. Важливо, щоб учителі мали достатні знання та навички, щоб ефективно застосовувати ці методи та прийоми у практиці.

Отже, індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів є ключовим елементом успішного навчання та розвитку дітей, що дозволяє кожному учневі розкрити свій потенціал, стати більш самостійним, та сприймати різну інформацію, та стати успішним в житті.

Проте, він може вимагати від учителя багато часу та зусиль, психологічної підготовки та вміння працювати з різними ситуаціями, працювати з різними матеріалами підготовки. Тому необхідно готуватися до цього та вміти ефективно використовувати свій час та ресурси.

Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку

Шевченко Альона

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

Сьогодні все більшого поширення в дитячому середовищі набувають недоброзичливість, озлобленість, агресивність. Діти, опинившись у новому соціальному середовищі, мають враховувати та дотримуватися встановлених соціальних норм, правил та цінностей. Тому розвиток толерантності є об'єктивною потребою сучасного суспільства. Активізується процес пошуку ефективних механізмів виховання дітей, а саме – толерантності, що необхідна для реалізації прав людини.

Питання розвитку толерантності як основної цінності в учнів досліджувалося такими видатними вченими, як: Ш. Амонашвілі, А. Асмолов, В. Бабич, І. Бех, М. Болдирєв, В. Білоусова, А. Бондар, О. Бондаревська, М. Гончаров, Є. Головаха, І. Зверєва, Є. Зеленов, І. Зязюн, В. Киричок, Н. Ничкало, Н. Підгорна, В. Пухляк, О. Савченко, О. Сухомлинська.

Формування толерантності, поваги до особливостей кожної особистості є тривалим та складним процесом, який має починатися у період інтенсивного соціального становлення особистості – у період шкільного навчання. Необхідність та можливість ефективного формування толерантності у молодших школярів обумовлюється їх віковими особливостями та характером прояву індивідуальних якостей особистості у цьому віці.

Моральні норми молодших школярів визначають їхнє ставлення до оточуючих людей, а додаткові знання та виховання, отримані в освітньому середовищі навчального закладу, допомагають сформуванню толерантну поведінку учнів, яка надалі перетворюється на власний толерантний досвід та гуманне ставлення до всіх людей. При цьому дії вчителя мають бути спрямовані на формування позитивної мотивації молодших школярів по відношенню до інших дітей. Педагог для молодших школярів є прикладом для наслідування, тому має відображати найкращі риси особистості. Він лише активізує задатки толерантності, що існують у кожній дитині. Не можна змусити бути толерантним, можна лише через виховання розвивати ці якості. Такому виховному процесу допомагає шкільне середовище та постановка готових цілей учителем, які переосмислюватимуться кожною дитиною з погляду індивідуального досвіду. Готові толерантні цілі виховання, поставлені вчителем, інтеріоризуються у внутрішні цілі учнів, поєднуючи у собі особистісну свободу та відповідальність.

Отже, такі особливості дітей, як підпорядкування старшим, довірливість, відкритість, слухняність, старанність, сприяють швидкому засвоєнню існуючих у суспільстві норм, соціальних стереотипів, зокрема взаємовідносин. Тому молодший шкільний вік вважаємо сензитивним періодом для формування та розвитку толерантності.

Секція 4. Інклюзія в початковій школі

Інклюзивне навчання в Новій українській школі

Єжак Вікторія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Інтегруючись до європейської спільноти, Україна прагне забезпечити соціальний захист своїх громадян, особливо малозабезпечених верств населення, діти яких мають найбільшу потребу в інклюзивній освіті. З огляду на це проблема інклюзивного навчання в Новій українській школі набуває дедалі більшої актуальності. Освіта дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах стала предметом дослідження Л. Байди, І. Білозерської, В. Бондаря, Л. Даниленко, К. Кольченко, А. Колупаєва, І. Луценко, О. Патрикеева, М. Сварника, Н. Софій, В. Шинкаренко тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що у поняття інклюзії входять усі громадяни, незважаючи на їх фізичні, інтелектуальні, культурні, мовні, національні чи інші характеристики. Щоб інклюзивне навчання було успішним, треба прагнути забезпечити командну роботу, задовольнити потреби окремих учнів, співпрацювати з батьками, створювати доброзичливу робочу атмосферу. Поняття інклюзії базується на концепції «нормалізації», за якої люди з обмеженими можливостями можуть бути ближчими до свідомості та стилю спільноти.

Інклюзивний освітній заклад є доступним закладом для освіти всіх дітей, незалежно від їх інтелектуального, соціального, емоційного та фізичного стану. Такий заклад надає: адаптацію основної програми та плану школи, фізичних засобів та методів, форм навчання, розробку конкретних навчальних програм, які відповідають потребам кожної дитини, створення позитивного шкільного настрою.

Цінності, принципи та ідеї інклюзії формують переваги такого просвітництва: сприйняття дітей за їхні успіхи, створення дружніх стосунків з однолітками, вдосконалення комунікативних навичок та досягнення найвищих академічних рівнів. Перевагами інклюзивної освіти є підвищення обізнаності щодо проблем інвалідності, розвиток власного менталітету, виховування співчуття, інтеграція в суспільство та підвищення рівня освіти.

Отже, основним принципом інклюзивної освіти є те, що в усіх типах навчальних закладів усі діти однаково здібні. Окрім того, інклюзивна освіта прагне розглянути всі відмінності та різні групи можливостей для освіти дитини. Ідеологія інклюзивної освіти прагне врахувати потреби дитини, а також усіх груп учнів, які мають можливість отримати користь від ефективної освіти. У результаті інклюзивної освіти освітня програма та школа адаптуються до потреб учнів, оскільки вони надихаються їхніми основними можливостями та інтересами.

Особливості інклюзивного навчання в початковій школі

Зубко Анастасія

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. С. Ткачов

Багато років, та навіть десятиліть освітня система чітко розділяла дітей на «нормальних» та «інвалідів». Діти з особливими освітніми потребами практично не мали змоги здобувати освіту, опановувати нові уміння та навички, проявляти себе, розкривати свій таланти. Такий поділ був несправедливий, та як усі діти повинні мати рівні права та обов'язки. Поділ тільки пригнічує одних, та «будує» стіну між звичайних дітей.

Ігнорування проблем адаптації у суспільство дітей із особливими освітніми потребами визиває значні труднощі у подальшому житті у, що викликає проблеми із їх подальшим визначенням у професійному та життєвому просторах.

Поняття «інклюзивна освіта» пройшло шлях свого становлення завдяки переконанням, що освіта – це основне право людини, яке є фундаментом для побудови справедливого суспільства. Адже кожен учень, незважаючи на його індивідуальні якості та відмінності, має право на освіту.

Інклюзивна освіта – це особливий шлях до становлення загальної освіти як такої, що є доступною для кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей та потреб. Основною в інклюзії є традиційна ідея побудови шкільної освіти: школа має бути для дітей, а не навпаки. Не має бути учнів, які якимось чином не підходять школі! Інклюзивна освіта реалізує розвиток методології, що спрямовується на всіх дітей, цим самим визнає їх індивідуальність та різні потреби у здобутті освіти. Система інклюзивної освіти підбирає шляхи, які якнайбільше задовільняють потреби різних учнів: індивідуальний підхід до кожного.

Принципи інклюзивного навчання у початковій школі: кожна дитина є цінністю, не залежно від її умінь, здібностей та досягнень; захист права на спілкування: кожен повинен бути почутим; не принижувати відчуття та думки дітей; потреба у соціалізації: підтримка ровесників, дружба; для учнів швидко досягнення прогресу може бути у тому, що їм під силу, а не навпаки; впровадження різноманітності навчання; реальна освіта має здійснюватися тільки в контексті справжніх взаємин між учасниками освітнього процесу побудованих на взаємоповазі.

Безумовно, особливості інклюзивної освіти вимагають подальших наукових досліджень, результати яких необхідно активно впроваджувати у практичну діяльність шкільних педагогічних колективів. Для того, щоб найбільш ефективно організувати навчальний процес та надавати якісну освіту – необхідна достатня кількість підготовлених педагогічних кадрів, спеціально розроблені навчальні програми, методичні матеріали та педагогічні технології для учнів з обмеженими потребами, що дадуть можливість у повній мірі забезпечити їх розвиток, навчання, виховання і соціалізацію.

Організація навчання дітей з особливими освітніми потребами (порушенням слуху) у початковій школі

Шаталова Марія

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

Протягом останніх десятиріч наша країна вибудовує суспільні відносини на основі демократичних цінностей і філософії толерантності. Позитивним результатом означених тенденцій виступає нова освітня концепція («Нова українська школа»), яка ґрунтується на дитиноцентризмі та передбачає реалізацію особистісно орієнтованого, компетентнісного, інклюзивного підходів.

Проблему організації навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах такі педагоги та психологи: В. Бондар, А. Колупаєва, З. Мовкебаїва, В. Ляшенко, О. Рассказова, А. Савченко, А. Шивцов, В. Шищенко.

Пріоритетним напрямом національної державної політики виступає впровадження міжнародних стандартів професійної допомоги дітям з особливими освітніми потребами: раннє виявлення проблеми в розвитку і рання комплексна допомога; зміна підходів до визначення необхідних для дитини послуг, урахування її індивідуальних особливостей розвитку; орієнтація фахівців на надання допомоги сім'ї, широке залучення батьків до роботи з дітьми та підвищення відповідальності батьків за реабілітацію та навчання своїх дітей; організація міждисциплінарного командного підходу та надання інтегрованих послуг.

Навчання дітей з порушенням слуху у загальноосвітніх закладах потребує створення відповідного освітнього середовища, що передбачає постійний моніторинг, точне визначення особливих освітніх потреб учнів. Впродовж їхнього навчання необхідно шукати такі форми подачі матеріалу, які б відрізнялися найбільшою візуалізацією, використовувати елементи корекційної роботи.

Для включення дітей з порушенням слуху в процес інклюзивної освіти найбільш значущими виступають такі освітні потреби: сприйняття мовлення у різних акустичних умовах; розуміння усного та писемного мовлення та правильне розуміння дій співрозмовників у певних ситуаціях міжособистісної взаємодії; складання всіх мовних висловлювань, на відповідність тим чи іншим темам та поточним ситуаціям міжособистісного спілкування; накопичення і застосування власного життєвого досвіду в процесі міжособистісного спілкування і навчання; формування стійких дружніх зв'язків з однолітками, що нормальночують.

Таким чином, особливість навчання дітей з порушеннями слуху в умовах інклюзивної освіти полягає в організації гнучких умов навчання, що сприяють накопиченню дітьми з особливими освітніми потребами власного досвіду успішної діяльності, які є певними стимулами для їхнього подальшого розвитку, соціальної адаптації та успішної самореалізації у житті.

Секція 5. Особливості роботи з обдарованими дітьми

Творчі здібності обдарованої литини: перспективи розвитку в початковій школі

Волкова Ангеліна

Науковий керівник – доктор філософії І. А. Небитова

Сучасний світ поступово відходить від типових та одноманітних ідей, рішень і завдань. Нові вимоги дійсності потребують нових членів суспільства, які володіють такими якостями, як оригінальність мислення, швидкість думок та вміння самостійно знаходити нові способи вирішення завдань. Усе перераховане є ознаками творчої особистості. «Фундамент» здібностей, навичок та вмінь формується саме у молодшому шкільному віці, тому для повної адаптації дитини в сучасному світі ми маємо сформувані та розвивати її творчі здібності. З огляду на це проблема розвитку творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку набуває дедалі більшої актуальності. Дослідженням цієї теми займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Ф. Баррон, А. Богоявленська, Л. Виготський, В. Дружинін, В. Моляко, В. Пономарьов, Е. Торренс М. Уаллах та ін.

Основними поняттями обраної теми є «творчі здібності» та «обдарованість». Проаналізувавши наукову літературу, можемо сказати, що творчими здібностями є індивідуально-особистісні якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного виду. Щодо обдарованості, то це якість, яка дозволяє індивіду досягти вагомих результатів в одному або декількох видах діяльності. Під час аналізу інформації з різноманітних джерел було виявлено наступні ознаки обдарованого учня: вияв високої пізнавальної активності, швидкість і точність виконання розумових операцій, сформованість навичок логічного мислення й уяви, багатство словникового запасу тощо. Батьки та вчителі, які побачили та виявили обдарованість дитини, за сприятливих умов зможуть розвинути й удосконалити це.

Творчо обдарованим учням молодшого шкільного віку притаманне вміння бачити, чути і розуміти те, чого не розуміють інші. Тому вдалий вибір методів роботи допоможе вчителю, батькам та учню розвивати обдарованість. Найбільш доцільними для розвитку творчих здібностей вважають такі методи, як частково-пошуковий, дослідницький та метод проблемного викладу. У закладах освіти для виховання і розвитку обдарованих дітей молодшого шкільного віку необхідно використовувати індивідуальні програми з урахуванням особливостей учнів, їхніх нахилів та інтересів. Ці програми мають розвивальний характер навчання, сприяють розвитку різних типів мислення, умінь, навичок та способів взаємодії.

Отже, сучасні методи та засоби навчання дозволяють учителю не тільки виховати успішного учня, а й сформувані творчо активного громадянина, який у майбутньому зможе не просто «приспосуватися» до суспільства, а стати його невід'ємною частиною.

Розвиток творчих здібностей обдарованих учнів молодшого шкільного віку

Герасименко Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

За останній час українська система освіти зазнала багатьох трансформацій. Поява Нової української школи (головна мета якої полягає у заохоченні до навчання та надання учням не тільки знання, а й уміння використовувати їх у повсякденному житті) підняла освіту на новий рівень та надала нові можливості виховання в учнях творчих здібностей. Елементи творчого мислення (розробка ідеї, оригінальність, систематичність, вирішення завдань тощо) вже проявляються в молодшому шкільному віці. Дослідженням розвитку творчих здібностей у учнів початкової школи займалися Я. Л. Коломінський, А. А. Реан, Л. Д. Симановський та ін.

Творчість – це вміння витворювати матеріальні та духовні цінності, які мають суспільний зміст, здатність створювати нову можливість. Обдарованість можна визначити як сукупність особистого потенціал і соціокультурні умови навчання та досягнення. Розвиток обдарованості розуміється як результат взаємодія внутрішніх (особистісних) диспозиційних факторів і зовнішньої соціалізації фактори.

Щоб розвинути у дитині творчі здібності, їй необхідно отримувати якомога більше інформації з оточуючого середовища під час вирішення різних завдань. Виховуючи в школярів цікавість до того чи іншого виду праці, слід намагатися створити таку атмосферу творчої діяльності, від якої дитина була б у захваті. Серед таких напрямків розвитку креативних здібностей, як самостійність, формування пізнавальної активності, самовдосконалення, слід виділити застосування у роботі з молодшими школярами найрізноманітніших завдань творчого, інтелектуального, розвиваючого, пізнавального характеру.

Рівень розвитку творчих здібностей визначається за такими критеріями, як спрямованість на світотворення, спроможність до фантазії, порівняння, критичне мислення, здатність до аналізу, почуття нового тощо.

Наразі існує багато нових та ефективних засобів і методів розвитку творчих здібностей в учнів молодшого шкільного віку, але найпоширенішим є гра. За допомогою неї, крім зацікавлення та створення оптимістичного настрою та атмосфери, у дитині розвивається лідерські якості. Гра мотивує бути кращим, вона має елемент непередбаченості. Гра розкриває індивідуальні таланти учня, виховує креативність, сприяє розвитку самореалізації та розвитку творчих здібностей. Завдяки колективним іграм формуються загальні правила поведінки у суспільстві, організаційні навички, з'являється спільний інтерес. Завдяки грі діти об'єднуються в колектив.

Отже, забезпечення розвитку здібностей обдарованих учнів молодшого шкільного віку є невід'ємною частиною освітнього процесу. Застосування кожного методу дає свій результат, але найбільш поширенішим є гра, яка найбільш ефективна в якості методу для розвитку творчих здібностей дітей.

Роль проблемного навчання у розвитку обдарованих дітей

Череха Тетяна

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

Важливим напрямком діяльності вчителя початкових класів є робота з обдарованими дітьми. Вони характеризуються вищим ступенем розвитку мислення, здатністю довго запам'ятовувати підручники, хорошим самоконтролем у навчальній діяльності, високою працездатністю.

Проблемне навчання – це те, що зацікавить таких учнів у вивченні нового, адже спрямоване воно на формування творчої діяльності. Таке навчання має змогу впливати на розвиток творчого мислення учнів. Його елементи є важливими для того, щоб поставити учнів у позицію дослідника та орієнтуватися у розв'язання проблем.

Питанням проблемного навчання займалися такі видатні педагоги: Т. Кудрявцев, І. Лернер, М. Марков, А. Матюшкін, М. Махмутов, В. Оконь, І. Петков, С. Рубінштейн.

Проблемне вивчення матеріалу розпочинається зі створення проблемної ситуації, після чого відбувається формулювання потенційної проблеми. Впродовж її розв'язання обдаровані діти розвиваються та отримують ту інформацію, яка їм потрібна. Обдаровані діти гарно запам'ятовують прочитане в книжках, тому вчитель може залучати учнів до діяльності з підручником чи посібником, додатковою літературою та іншими джерелами знань. У роботі з обдарованими дітьми потрібно намагатися формувати у них прагнення до подальшого саморозвитку, самовизначення, а також вольове виховання.

Найголовніше у розвитку таких дітей – це врахування їхніх індивідуальних особливостей, а також того, що обдаровані діти відрізняються не тільки за своїми інтелектуальними та творчими можливостями, але й особистісними рисами. Проблемне навчання звертає увагу на різні аспекти життя учня, головне правильний підхід вчителя та здатність зацікавити учня до розвитку. Якщо використовувати проблемне навчання, то дитина буде вважати, що проблемні питання та ситуації вона вирішує самостійно. Тому на початковому етапі потрібно підштовхнути дитину, використовуючи допоміжні питання, до правильного результату, а наступного разу їй буде легше та цікавіше вирішувати її самостійно. Тому цей спосіб навчання підходить для обдарованих дітей.

Отже, головне пам'ятати, що талановиті люди приносять користь суспільству, і вони є гордістю країни. Тому перед суспільством, країною, школою та родиною постають проблеми навчання та виховання обдарованих дітей. Зараз є багато способів навчання цих дітей, а застосування проблемного навчання як засобу розвитку обдарованих дітей є дійсно дієвим. Оскільки воно формує самостійність, мотивацію до навчання, пізнавальний інтерес, розвиває розумові здібності молодших школярів.

Секція 6. Взаємодія та співпраця учителя, учня і батьків

Шляхи залучення батьків до освітнього процесу в Новій українській школі

Клюкіна Олена

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

14 грудня 2016 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

Одним з ключових компонентів формули Нової школи є партнерство, що ґрунтується на взаємодії між учнем, учителем і батьками, тобто, основою педагогіки партнерства є рівноправна співпраця між педагогом та учнем, що враховує різницю в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але при цьому зберігається повага до особистості, довіра та обов'язковість виконання домовленостей.

Дослідженням педагогіки партнерства займалися такі відомі педагоги як В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, А. Макаренко, О. Фіданян тощо.

Слід зазначити, що педагогіка партнерства ґрунтується на взаємодії між учителем і учнем, а також учителем і батьками, де всі учасники є рівноправними партнерами. Ця взаємодія має будуватися на повазі до особистості, доброзичливому ставленні одного до одного, довірі та взаємоповазі, взаємному виконанні обов'язків.

Багато хто з батьків вважає, що дитина ходить до школи як на роботу, а вчитель має дати певні знання, тобто, головною є кількість знань, а не вмотивованість дитини. Метою ж Нової української школи є формування цілісної особистості, всебічно розвиненої, здатної до критичного мислення, формування громадянської позиції та моральних якостей у школярів. Щоб досягти цієї мети потрібна співпраця між учителем і учнем, учителем і батьками.

Співпраця між учителями та батьками дозволяє визначитись з напрямками розвитку, вподобаннями дитини, допомагати їй розвиватися у даному напрямку, спостерігати за дитиною та її успіхами, оперативно реагувати на виникаючі проблеми, знаходити компроміси, що позитивно впливає на світогляд школярів.

Для того, щоб співпраця з батьками мала позитивний результат необхідно заохочувати їх до безпосередньої участі освітньому процесі для розвитку дитини як творчої особистості. Учитель має налагодити постійне двостороннє спілкування з батьками, визначитися зі способами, які якнайкраще підійдуть для цього в кожній сім'ї.

Отже, під час нашого дослідження були розглянуті різні шляхи залучення батьків до освітнього процесу в Новій Українській школі, їх ефективність та застосування на практиці.

Особливості партнерства між школою та батьками в НУШ

Оксень Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Сучасні освітні реформи в Україні серед низки інновацій передбачали створення Нової української школи. Це школа, до якої дітям приємно ходити, де діти навчаються через діяльність та вчаться застосовувати знання у житті. Саме тому формулою НУШ є ключові компетентності для життя, вмотивований учитель, орієнтація на учня, виховання на цінностях, нова структура, педагогіка партнерства. Питання партнерства розглядали О. Антипова, Ю. Грицкова, М. Євтух, В. Курило, О. Савченко, В. Тименко та ін. Особливості організації партнерства між школою та батьками в НУШ досліджували М. Гонсалес, Д. Епштейн, А. Шляхтер та ін.

Педагогіка партнерства між школою та батьками дає можливість вчасно відреагувати на проблеми та виклики, які стоять перед учнем. Якщо діяти разом, дотримуватися батькам та вчителю спільної мети, то можна уникнути виникнення конфліктних ситуацій через непорозуміння. А якщо все ж таки виникають конфлікти, то завдяки роботі з обох сторін можна скоріше дійти згоди, прийти до спільного рішення. Така співпраця дорослих надалі стане взірцем для школярів, на яку вони будуть спиратися у подальшому житті.

Співпраця між вчителем та батьками полягає у взаємодопомозі. Так як батьки – це перші вчителі дітей, які знаходяться поруч із самого дитинства, вони можуть допомогти вчителю знайти спільну мову з дитиною. Вчителі, в свою чергу, завдяки своїй педагогічній майстерності стимулюють у школярів їхні інтереси та освітні можливості, допомагають батькам відкривати нові таланти своїх дітей завдяки шкільному життю. Потрібно підтримувати постійну комунікацію, щоб вчасно реагувати на будь-які зміни та проблеми з обох сторін.

Основними формами налагодження партнерських взаємин між школою та батьками є ділова гра (спільна робота вчителя та батьків, коли вони виконують певні ролі та знаходять оптимальні варіанти вирішення проблеми), дискусія (кожен висловлює свою позицію стосовно проблемного питання, відстоюють її, а також знаходять спільну мову з іншими батьками), індивідуальні зустрічі (з'ясування важливих питань стосовно конкретної дитини), круглий стіл (вирішення конкретних проблем шляхом обміну думками), навчальний тренінг (розвиток педагогічного мислення у батьків), неформальне спілкування, спільне святкування подій та свят.

Таким чином, спільна робота між школою та батьками дає змогу покращити взаємини дітей із дорослими, як батьками, так і вчителями. Партнерство повинне базуватися на рівності, взаємоповазі, спільній роботі, умінні знаходити спільне рішення будь-яких питань, проблем. Зусилля кожного з учасників цього процесу будуть спрямовані на досягнення спільної мети – успіху дітей.

Партнерство між школою та батьками у початковій школі

Селіхова Яна

Науковий керівник – викладач Т. М. Іванченко

Нова українська школа – це не лише грамотний підхід до освіти, а й формування цінностей, за допомогою яких розвивається повага до людей, у яких формується довіра. Її невід’ємною частиною є педагогіка партнерства – один із базових аспектів школи, заснований на взаємодії батьків та школи з метою створення необхідних умов для навчання, взаємоповазі особистості, праві вибору та відповідальності за прийняті рішення. Питання партнерства та співпраці батьків та школи в освітньому процесі вивчали Ш. Амонашвілі, І. Волков, О. Захаренко, І. Іванов, С. Лисенкова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Шаталов та інші.

Вчитель Нової школи повинен керуватися принципами, які стосуються творчої свободи та професійного розвитку. І батьки, зі свого боку, повинні бути мотивованими до навчання своїх дітей, оскільки без батьківської мотивації цей процес буде складним. Педагогічні колективи шкіл потребують освоєння технологій проектування моделі взаємодії сім’ї та включення батьків у створення соціальних партнерств.

До вимог та правил організації партнерства у школі та сім’ї відносяться: формування успішно реалізованої та морально-духовної особистості у суспільстві як громадянина та професіонала; зміцнення контактів вчителя та батьків у галузі вивчення психології та поведінки дитини; гуманізація відносин між людьми, запобігання конфліктам, оптимізація відносин педагогів та батьків, заснованих на толерантності, розумінні, сприянні, відкритості, добровільності, здатності взаємодіяти; систематична організація виховання батьків, підвищення рівня психологічних і педагогічних навичок та компетенцій, різні форми та методи педагогічного виховання.

Спільна діяльність на рівні партнерства учасників освітнього процесу обумовлює постійний розвиток школи, посилення ступеня задоволеності учнів, батьків та педагогів і, отже, підвищення якості навчання. Участь батьків у справах школи робить для них освітній процес і впровадження нового більш зрозумілим, дозволяє побачити корисність інновацій разом із педагогічним складом, тобто бути рівноправними партнерами. Також спільна діяльність батьків та дітей сприяє посиленню взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу, створення атмосфери співробітництва та взаємопідтримки – а це є найважливішою умовою успішності навчання.

Отже, одним з найважливіших факторів підвищення якості навчання в загальноосвітній школі є постійна взаємодія учасників освітнього процесу: вчителів, батьків, учнів. Зокрема учні, вчителі та батьки, об’єднані спільною метою та прагненням покращення освітнього процесу, є добровільними й рівноправними його учасниками та несуть відповідальність за його результати.

Педагогіка партнерства в Новій українській школі

Стаханова Євгенія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

На сьогоднішній день основними завданнями Нової української школи є формування особистості, моральних якостей та життєвих компетентностей молодших школярів, необхідних для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Одним із ключових компонентів, що є умовою ефективного освітнього процесу, спрямованого на формування та становлення особистості учня, є партнерство між школою та батьками. Дослідженням сутністю та особливостями партнерства між школою та батьками займалися такі педагоги, як Н. Барішовець, К. Зелінська, Т. Водолазька, І. Івахненко, О. Коханова, Г. Татаринцева, А. Хуторський та ін.

На сьогоднішній день у багатьох школах України та світу активно реалізується педагогіка партнерства. Найпоширенішими формами реалізації педагогічного співробітництва є тематичні конференції, групові та індивідуальні обговорення, підсумкові щорічні збори батьків з виховних питань, день відкритих дверей, тематичний вечір запитань і відповідей, консультації для батьків, виставки робіт учнів, екскурсії тощо.

Педагогіка партнерства – це не тільки один із ключових компонентів Нової української школи, а це й ще взаємодовіра, взаємодопомога, діалог і підтримка під час освітнього процесу. Сутність співробітництва полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Педагогіка партнерства заснована на конструктивній співпраці між учнями, учителем та батьками, в основу якої покладено спільні цілі, прагнення та переконання. Вона ґрунтується на комунікації, спільній діяльності вчителя, учнів і батьків, які є добровільними і рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Виходячи з основних положень контексту Нової української школи, під час педагогічного співробітництва вчитель повинен бути товаришем, батьки мають брати участь у побудові освітнього маршруту своєї дитини, а учень – добровільний, зацікавлений, рівноправний учасник освітнього процесу. Видатний педагог, науковець і новатор В. Сухомлинський у своїх працях зазначав: «...час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, а й сім'я без школи не зможуть справитися з найтоншими, найактуальнішими завданнями становлення людини...».

Отже, одним з ключових компонентів Нової української школи є педагогіка партнерства, яка повсякчас є важливою та незамінною. На сьогоднішній день слід обов'язково залучати батьків до освітнього процесу в школі, оскільки успішна реалізація педагогіки партнерства сприятиме формуванню особистості кожного учня, їх всебічному розвитку.

Наукове видання

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Матеріали

VII науково-практичної інтернет-конференції
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
другого року навчання
факультету початкового навчання
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
(13 травня 2023 р., м. Харків)

Збірник тез наукових доповідей

За загальною редакцією доктора педагогічних наук, доцента,
виконуючого обов'язки завідувача кафедри початкової і професійної освіти
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Оксани Альбертівни Мкртічян

Відповідальний за випуск: О. А. Мкртічян
Комп'ютерна верстка: С. О. Лавренко

Тези друкуються в авторській редакції

**Відповідальність за дотримання вимог
академічної доброчесності та зміст несуть автори**

Підписано до друку 19.05.2023

Ум. друк. арк. 5,375

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Україна, 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29